

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

કૃષ્ણા મોહિની

વિ.

મોહિન્દર નાથ સોફત

ઓક્ટોબર ૨૬, ૧૯૯૯

[ડૉ. એ.એસ. આનંદ, મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ, એસ. રાજેન્દ્ર બાબુ અને

આર.સી. લાહોટી, ન્યાયમૂર્તિઓ]

જનપ્રતિનિધિત્વ અધિનિયમ, ૧૯૫૧ : કલમ ૨૯-એ, ૩૩, ૩૬ અને ૧૦૦(૧)(સી).

ચૂંટણી—નામનિર્દેશન—ઉમેદવારો—માન્યતા પ્રાપ્ત અને અમાન્યતા પ્રાપ્ત ન થયેલા રાજકીય પક્ષો દ્વારા ઉભા કરાયેલા—તેમની વચ્ચેનો ભેદ—

ઠરાવાયું: માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઉભા કરાયેલા ઉમેદવારનું નામનિર્દેશનપત્ર એક મતદાર દ્વારા પ્રસ્તાવક તરીકે સમર્થિત હોવું આવશ્યક છે, જ્યારે અમાન્યતા પ્રાપ્ત ન થયેલા રાજકીય પક્ષના ઉમેદવારનું નામનિર્દેશનપત્ર દસ પ્રસ્તાવકો દ્વારા સમર્થિત હોવું આવશ્યક છે.

ચૂંટણી—નામાંકન—સ્થાનાપન ઉમેદવારોઅવેજી ઉમેદવારો—માન્ય તથા અમાન્ય રાજકીય પક્ષો દ્વારા ઉભા કરાયેલા—માન્ય રાજકીય પક્ષે એકથી વધુ ઉમેદવાર ઉભા કર્યા—નિર્ણિત થયું: સિમ્બોલ્સ ઓર્ડરના પરિષ્દ ૧૩ની આવશ્યકતાઓનું પાલન કરનારને તેવા રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઉભા કરાયેલા સત્તાવાર ઉમેદવાર તરીકે ગણવામાં આવશે—તેનું નામાંકન, ભલે તે પ્રસ્તાવક તરીકે માત્ર એક મતદારે જ સમર્થિત કર્યું હોય, તોય માન્ય છે—અવેજી ઉમેદવારનું નામાંકન, જો તે દસ પ્રસ્તાવકો દ્વારા સમર્થિત હોય, તો મુખ્ય ઉમેદવારનું નામાંકન સ્વીકારવામાં આવ્યું હોય તોય તેને નામંજૂર કરી શકાય નહિ—આવી સ્થિતિમાં અવેજી ઉમેદવારને અપક્ષ ઉમેદવાર તરીકે ગણવો પડે—આવા નામાંકનપત્રનું અયોગ્ય નામંજૂરીકરણ ચૂંટણીને અમાન્ય બનાવે છે—ચૂંટણી ચિહ્નો (અનામત અને ફાળવણી) હુકમ, ૧૯૬૮, પરિષ્દ ૧૩—ચૂંટણી આયોગનો ૯-૮-૧૯૯૬ તારીખનો પરિપત્ર, પરિષ્દ ૭, ૧૪ અને ૧૫—રીટર્નિંગ ઓફિસર્સ માટેની હસ્તપુસ્તિકા, ૧૯૯૮, પ્રકરણ ૬ પરિષ્દ ૧૦.૩(૩), (૪) અને (૭).

ચૂંટણી—નામનિર્દેશન પત્ર—ચિહ્નો—તેના વર્ણનમાં થયેલી ભૂલ અથવા ચૂક—નિર્ણય આપવામાં આવ્યો: તે મૂળભૂત સ્વરૂપની ખામી નથી—અતએવ, આ આધાર પર નામનિર્દેશન પત્ર નામંજૂર કરી શકાય નહીં અને સંબંધિત ઉમેદવારને તેના હક મુજબ યોગ્ય ચિહ્ન ફાળવવું જ જોઈએ—ચૂંટણીના આયોજનના નિયમો, ૧૯૬૧, નિયમો ૫ અને ૧૦.

ચૂંટણી—શપથ અથવા પ્રતિજ્ઞા—લેવાની બાબત—ઠરાવાયું: ઉમેદવારે પોતાનું ઉમેદવારીપત્રક રજૂ કર્યા પછી પરંતુ ચકાસણીની તારીખ પહેલાં શપથ અથવા પ્રતિજ્ઞા લેવાની રહે છે—અતએવ, ઉમેદવારીપત્રક રજૂ કરતાં પહેલાં અથવા ચકાસણીની તારીખ પછી લેવાયેલ શપથ અથવા પ્રતિજ્ઞા અમાન્ય છે—તેમ છતાં, શપથ અથવા પ્રતિજ્ઞા લેવાના સમય અંગેની માત્ર લેખનસંબંધિત ભૂલ ઉમેદવારીને અમાન્ય બનાવશે નહીં—ભારતનું સંવિધાન, ૧૯૫૦, અનુચ્છેદ ૧૭૩.

શબ્દો અને વાક્યપ્રયોગો:

'માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ' '-નો અર્થ - લોક પ્રતિનિધિત્વ અધિનિયમ, ૧૯૫૧ ની કલમ ૩૩(૧) ના પ્રથમ ઉપબંધના સંદર્ભમાં.

રાજ્ય વિધાનસભાની ચૂંટણીમાં પરાજિત થયેલા ઉમેદવાર એવા સામાવાળાએ, અપીલકર્તા તરીકે પરત જાહેર થયેલા ઉમેદવારની ચૂંટણીને પડકારતાં વડી અદાલત સમક્ષ ચૂંટણી અરજી દાખલ કરી હતી, જેમાં નોંધાયેલ

અને અમાન્યતા પ્રાપ્ત ન થયેલ રાજકીય પક્ષોના સ્થાને મૂકાયેલા ઉમેદવાર એવા પી અને એમના ઉમેદવારીપત્રોનો અયોગ્ય રીતે અસ્વીકાર કરવામાં આવ્યો હોવાનો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો, તેમજ જે સંબંધમાં સામાવાળાનો પ્રશ્ન હતો તે હદ સુધી જે નામના એક ઉમેદવારના ઉમેદવારીપત્રનો અયોગ્ય સ્વીકાર કરવામાં આવ્યો હોવાથી ચૂંટણીના પરિણામ પર વાસ્તવિક અસર પડી હતી એવો પણ આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો. આ બંને આધાર લોક પ્રતિનિધિત્વ અધિનિયમ, ૧૯૫૧ ની કલમો ૧૦૦(૧)(સી) અને ૧૦૦(૧)(ડી)(૧) હેઠળ આવરી લેવાયેલા હતા.

તપાસણીના દિવસે, રીટર્નિંગ ઓફિસરે સંબંધિત રાજકીય પક્ષોના મુખ્ય ઉમેદવારોના નામાંકનપત્રો સ્વીકારવામાં આવ્યા હોવાના આધાર પર પી અને એમના નામાંકનો નામંજૂર કર્યા હતા. જેના નામાંકનપત્રમાં નોંધાયેલ નામાંકન રજૂ કરવાની તારીખ અને સમય અનુક્રમે "૪-૨-૧૯૯૮" અને "૧૨.૪૫ પી.એમ." હતા. શપથપત્રકમાં રીટર્નિંગ ઓફિસર દ્વારા શપથ અપાયાની તારીખ અને સમય અનુક્રમે "૪-૨-૧૯૯૮" અને "૧૨.૪૪ પી.એમ." દર્શાવાયા હતા. વડી અદાલતના નિયુક્ત ચૂંટણી ન્યાયાધીશે ચૂંટણી અરજી મંજૂર કરી અને અપીલકર્તાની ચૂંટણી રદ કરી. તેથી આ અપીલ.

અપીલકર્તા તરફથી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે એમ અને એનના ઉમેદવારીપત્રો રિટર્નિંગ ઓફિસર દ્વારા યોગ્ય રીતે નામંજૂર કરવામાં આવ્યા હતા, કારણ કે તેઓ મુખ્ય રાજકીય પક્ષોના માત્ર વૈકલ્પિક અથવા પ્રતિસ્થાપક

ઉમેદવારો હતા; તેમજ જેના ઉમેદવારીપત્ર અને શપથપત્રક પર નોંધાયેલ સમયોમાં માત્ર લિખિતલેખનની ભૂલ હતી અને જે દ્વારા ઉમેદવારીપત્ર રજૂ કર્યા પછી રિટર્નિંગ ઓફિસરે જને શપથ અપાવ્યો હતો અને તેથી તેનું ઉમેદવારીપત્ર રિટર્નિંગ ઓફિસરે યોગ્ય રીતે સ્વીકાર્યું હતું.

સામાવાળાની તરફથી એવી દલીલ કરવામાં આવી કે, જો કે પી અને એમએ એવો દાવો કર્યો હતો કે તેઓ મુખ્ય રાજકીય પક્ષોના વૈકલ્પિક અથવા પ્રતિસ્થાપક ઉમેદવારો હતા, તેમ છતાં દરેક ઉમેદવારીપત્રક મતવિસ્તારના દસ મતદારો દ્વારા પ્રસ્તાવિત કરવામાં આવ્યું હતું અને તેથી બંનેને સ્વતંત્ર ઉમેદવાર તરીકે ગણવા પાત્ર હતા અને, આથી, મુખ્ય ઉમેદવારોના ઉમેદવારીપત્રકો સ્વીકારવામાં આવ્યા હોવા છતાં તેમના દ્વારા દાખલ કરાયેલા ઉમેદવારીપત્રકો નામંજૂર કરવામાં આવ્યા ન હોત; અને જેએ ભારતની ચૂંટણી પંચ દ્વારા શપથ અથવા પ્રતિજ્ઞાન અપાવવા માટે સત્તાધિકૃત કરાયેલા રિટર્નિંગ ઓફિસર સમક્ષ ઉમેદવારીપત્રક રજૂ કર્યા પછી બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૭૩ મુજબ આવશ્યક એવી શપથ લીધી નહોતી, તેથી જેના ઉમેદવારીપત્રકનો સ્વીકાર ગેરકાયદેસર હતો, જેને કારણે ચૂંટણીના પરિણામ પર ભૌતિક અસર પડી હતી।

અપીલ નામંજૂર કરતાં, આ અદાલતે ઠેરવેલ કે:

૧.૧. ચૂંટણી ચિહ્નો (અનામત અને ફાળવણી) હુકમ, ૧૯૬૮ ની યોજના દર્શાવે છે કે તે અનરજીસ્ટર્ડ રાજકીય પક્ષો સાથે સંબંધિત નથી. તે રજીસ્ટર્ડ રાજકીય પક્ષો સાથે સંબંધિત છે, અને તેમને માન્યતા પ્રાપ્ત તથા અમાન્યતાપ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષોમાં ઉપવિભાજિત કરીને, તેમજ સ્વતંત્ર ઉમેદવારો સાથે વ્યવહાર કરે છે. જન પ્રતિનિધિત્વ અધિનિયમ, ૧૯૫૧ ની કલમ ૩૩(૧) ના પ્રથમ પરંતુકમાં આવેલ “માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ” શબ્દપ્રયોગને ચિહ્નો હુકમ દ્વારા તેને આપવામાં આવેલો જ અર્થ આપવો આવશ્યક છે. (૮૦-જી; ૮૧-ઈ)

૧.૨. માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઊભા કરવામાં આવેલા ઉમેદવાર દ્વારા ભરાયેલ ઉમેદવારીપત્રક અને માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઊભા ન કરવામાં આવેલા ઉમેદવાર વચ્ચેનો ભેદ ચોક્કસ છે. અધિનિયમની કલમ ૩૩(૧)ની પ્રથમ પરંતુકની પરખ કરતાં સ્પષ્ટ થાય છે કે માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઊભા ન કરવામાં આવેલ ઉમેદવાર, અર્થાત્ અમાન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઊભા કરવામાં આવેલ ઉમેદવાર અથવા સ્વતંત્ર ઉમેદવાર, ચૂંટણી માટે નિયમિત રીતે ઉમેદવારી નોંધાવવા માટે તેના ઉમેદવારીપત્રક પર મતવિસ્તારના મતદાર એવા દસ પ્રસ્તાવકોની સબસ્ક્રિપ્શન હોવી આવશ્યક છે. જો એવું ઉમેદવારીપત્રક પ્રસ્તાવક તરીકે માત્ર એક જ મતદાર દ્વારા સબસ્ક્રાઇબ કરવામાં આવ્યું હોય અથવા દસથી ઓછા મતદારો દ્વારા સબસ્ક્રાઇબ કરવામાં આવ્યું હોય, તો તે કલમ ૩૩ની જોગવાઈઓનું પાલન ન થવા બરાબર ગણાશે. કોઈ માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ દ્વારા માત્ર વિકલ્પરૂપ ઉમેદવાર અથવા ડમી

ઉમેદવાર તરીકે ઊભા કરવામાં આવેલ ઉમેદવાર તેના ઉમેદવારીપત્રકને મતવિસ્તારના માત્ર એક મતદાર દ્વારા પ્રસ્તાવિત કરાવી શકે છે. જો તે રાજકીય પક્ષના માન્ય ઉમેદવારનું ઉમેદવારીપત્રક સ્વીકારવામાં આવે, તો વિકલ્પરૂપ અથવા ડમી ઉમેદવાર દ્વારા ભરાયેલ ઉમેદવારીપત્રક નામંજૂર થવા પાત્ર રહેશે, કારણ કે માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ દ્વારા માત્ર એક જ ઉમેદવાર ઊભો કરવામાં આવી શકે. નોંધાયેલ અને માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઊભા કરવામાં આવેલ ઉમેદવાર ગણાવવા માટે, જેથી એક જ મતદાર દ્વારા પ્રસ્તાવિત થવાનો લાભ મળી શકે, પ્રતીક હુકમના પેરા ૧૩ની ઉપકલમો (એ), (બી), (સી) અને (ડી)માં નિર્ધારિત ચારેય આવશ્યકતાઓ પૂર્ણ થવી ફરજિયાત છે. જો આવશ્યકતાઓમાંથી કોઈ એક અથવા વધુ પૂર્ણ ન કરવામાં આવી હોય, તો એક જ મતદાર દ્વારા પ્રસ્તાવિત ઉમેદવારીનો લાભ તેને ઉપલબ્ધ રહેતો નથી. એવી પરિસ્થિતિ કલ્પી શકાય જેમાં એકથી વધુ ઉમેદવારો એ જ માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઊભા કરવામાં આવેલ ઉમેદવાર બનવા ઇચ્છતા હોય. પ્રતીક હુકમના પેરા ૧૩ની ઉપપેરાઓ (બી), (સી) અને (ડી) સાથે સંબંધિત ફોર્મ એ અને બીમાં આપવાની સૂચના અને સંદેશાવ્યવહાર જે ઉમેદવાર સંબંધે ઉમેદવારી દાખલ કરવાની અંતિમ તારીખે બપોરે ૩.૦૦ વાગ્યા સુધીમાં દાખલ કરવામાં આવ્યા હોય, તે ઉમેદવારને એવો રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઊભા કરવામાં આવેલ ઉમેદવાર તરીકે ગણવામાં આવશે. તેનું ઉમેદવારીપત્રક, ભલે તે પ્રસ્તાવક તરીકે માત્ર એક જ મતદાર દ્વારા સબસ્ક્રાઇબ કરાયેલ હોય, તો પણ માન્યતાની અન્ય શરતો પૂર્ણ થવા આધીન રહીને માન્ય ગણાશે. જો પ્રતીક હુકમના પેરા ૧૩ની

ઉપપેરાઓ (બી), (સી) અને (ડી) દ્વારા કલ્પિત આવશ્યકતાઓ જરૂરી સૂચના અને સંદેશાવ્યવહાર દાખલ કરીને પૂર્ણ કરવામાં આવી ન હોય, તો તે ઉમેદવારને માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઊભા કરવામાં આવેલ ઉમેદવાર માનવામાં નહીં આવે. તેનું ઉમેદવારીપત્રક, જે તે માત્ર એક જ મતદાર દ્વારા અથવા દસથી ઓછા મતદારો દ્વારા સબસ્ક્રાઇબ કરાયેલ હોય, તો નામંજૂર થવા પાત્ર રહેશે. જે આવા ઉમેદવારનું ઉમેદવારીપત્રક અધિનિયમની કલમ ૩૩(૧)ની પ્રથમ પરંતુકના અર્થમાં મતવિસ્તારના મતદાર એવા દસ પ્રસ્તાવકો દ્વારા સબસ્ક્રાઇબ કરાયેલ હોય, તો માત્ર પ્રતીક અંગે અથવા તેની પસંદગી અંગે થયેલી ભૂલ કે છૂટ, જે મૂળભૂત સ્વરૂપની ન ગણાતી ખામી છે, તેના આધારે ઉમેદવારીપત્રક નામંજૂર કરી શકાય નહીં, કારણ કે આવી ખામી ઉમેદવારી સ્વીકારવામાં અવરોધરૂપ બનતી નથી. ખોટું પ્રતીક પસંદ કરવું, પ્રતીકોની પસંદગી લખવા માટે રાખેલ જગ્યાને ખાલી છોડી દેવી અને પ્રતીકનું વર્ણન કરવામાં થયેલી ભૂલ — આ બધી જ એવી ખામીઓ છે, જે મૂળભૂત સ્વરૂપની નથી. સ્વતંત્ર ઉમેદવાર પોતાની પ્રાથમિકતા તરીકે માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ માટે અનામત રાખવામાં આવેલ પ્રતીકનો ઉલ્લેખ કરી શકે, પરંતુ તે પણ ફરીથી મૂળભૂત સ્વરૂપની ખામી ગણાશે નહીં. ઉમેદવારીપત્રક માન્ય તરીકે સ્વીકારવામાં આવશે અને પ્રતીક હુકમ અનુસાર ઉમેદવારને જે યોગ્ય પ્રતીક મળવા પાત્ર હોય તે ચૂંટણી આયોગ દ્વારા જાળવવામાં આવશે. [૯૪-૮-એચ; ૯૫-એ]

કે.એસ. અબ્દુલ અઝીઝ વિ. રમાનાથન ચેલિયાર, એ.આઈ.આર.
(૧૯૬૭) એસ.સી. ૮૫ અને એન. ટી. વેલુસ્વામી થેવર વિ. રાજા નૈનાર,
એ.આઈ.આર. (૧૯૫૯) એસ.સી. ૪૨૨, પર આધાર રાખવામાં આવ્યો.

સાદિક અલી વિ. ભારતના ચૂંટણી આયોગ, એ.આઈ.આર. (૧૯૭૨)
એસ.સી. ૧૮૬, નો સંદર્ભ લેવાયો.

૨.૧. એક ઉમેદવાર માન્યતાપ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઉમેદવાર તરીકે
ઉભો કરવામાં આવે તેવી આશા રાખતો હોઈ શકે છે. તે ઉમેદવારીપત્રો રજૂ
કરવાની સમયમર્યાદા પૂર્ણ થાય તે ઘડી સુધી આવા રાજકીય પક્ષ દ્વારા
પ્રાયોજિત થવાની આશા રાખી શકે છે. જો તેને ચિહ્નો હુકમના પર ૧૩ માં
સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓ અનુસાર માન્યતાપ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષનું એવું પ્રાયોજન
પ્રાપ્ત ન થાય, તો પછી મતવિસ્તારના દસ મતદારો દ્વારા તેની ઉમેદવારી
પ્રસ્તાવિત થયેલી હોવાની આવશ્યકતા તથા ઉમેદવારીપત્રની માન્યતા સંબંધિત
અન્ય આવશ્યકતાઓના પાલનને આધીન રહી, તેને સ્વતંત્ર ઉમેદવાર તરીકે
પોતાની ઉમેદવારી ચાલુ રાખવાનો વિકલ્પ રહે છે. જો તે પોતાની ઉમેદવારી
પાછી ખેંચતો નથી, તો તે માન્ય રીતે નામાંકિત ઉમેદવાર ગણાશે. એવો
ઉમેદવાર, જેને પોતાની ઉમેદવારીપત્રો રજૂ કરતી વખતે માન્યતાપ્રાપ્ત રાજકીય
પક્ષનું પ્રાયોજન મેળવવામાં સફળતા મળી નથી, છતાં જે એવું પ્રાયોજન
મેળવવાની આશા રાખે છે, તેને એકથી વધુ ઉમેદવારીપત્રો રજૂ કરવાનો વિકલ્પ
છે. મતવિસ્તારના એક મતદાર દ્વારા સહી કરાયેલા ઉમેદવારીપત્રોમાંથી એકમાં તે

પોતાને માન્યતાપ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઉભો કરવામાં આવ્યો હોવાનું જાહેર કરી શકે છે. તે વધુ એક ઉમેદવારીપત્ર પણ રજૂ કરી શકે છે, જેમાં તે પોતાની ઉમેદવારી સ્વતંત્ર તરીકે જાહેર કરે અને જેમાં પ્રસ્તાવકો તરીકે મતવિસ્તારના દસ મતદારોની સહી હોય. એક જ ઉમેદવારીપત્રમાં, ભલે ઉમેદવારે પોતે માન્યતાપ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઉભો કરવામાં આવ્યો હોવાનું જાહેર કર્યું હોય, તો પણ તે ઉમેદવારીપત્રમાં પોતે જ પ્રસ્તાવકો તરીકે મતવિસ્તારના દસ મતદારોની સહી હોઈ શકે છે. બંને સ્થિતિમાં, પ્રસ્તાવના પાસાં સુધી તેની ઉમેદવારી માન્ય ગણાશે. (૯૫-જી, એચ; ૯૬-એ, બી, સી)

૨.૨. ૧૯૯૬ના સુધારા અધિનિયમ દ્વારા પ્રજાના પ્રતિનિધિત્વ અધિનિયમ, ૧૯૫૦ અને ૧૯૫૧માં સુધારા કરવામાં આવ્યા બાદ, ભારતના ચૂંટણી આયોગે તમામ રાજ્યો અને કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોના મુખ્ય ચૂંટણી અધિકારીઓના માર્ગદર્શન માટે તા. ૯-૮-૧૯૯૬નું એક પરિપત્ર બહાર પાડ્યું. તેમાંના પરિચ્છેદ ૭, ૧૪ અને ૧૫ સંબંધિત છે. તેમ જ, રિટર્નિંગ અધિકારીઓ માટેની માર્ગદર્શિકા રૂપે ૧૯૯૮ની “રિટર્નિંગ અધિકારીઓ માટેની હેન્ડબુક”માં સમાવાયેલ અધ્યાય ૬ના પરિચ્છેદ ૧૦.૩(૩), ૧૦.૩(૪) અને ૧૦.૩(૭) પણ વર્તમાન કેસ માટે સંબંધિત છે. ભારતના ચૂંટણી આયોગ દ્વારા બહાર પાડવામાં આવેલ ઉપરોક્ત પરિપત્ર અને માર્ગદર્શિકાઓ વૈધાનિક જોગવાઈઓ સાથે સુસંગત છે અને કાયદાની સ્થિતિને યોગ્ય રીતે પ્રતિપાદિત કરે છે. (૯૬; ૯૭-એચ; ૯૮-એફ)

ભારતના ચૂંટણી આયોગનો તા. ૯-૮-૧૯૯૬નો પરિપત્ર અને રિટર્નિંગ ઓફિસર્સ માટેનું હેન્ડબુક, (૧૯૯૮), પ્રકરણ ૬ પરા ૧૦.૩ (૩), ૧૦.૩ (૪) અને ૧૦.૩ (૭), નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો.

૨.૩. નિર્વિવાદ રીતે, બે ઉમેદવારો પી અને એમને અમાન્યતાપ્રાપ્ત ન થયેલા રાજકીય પક્ષો દ્વારા ઉભા રાખવામાં આવ્યા હતા. બન્ને ઉમેદવારીપત્રોમાં પ્રત્યેક માટે મતવિસ્તારના દસ મતદાતાઓએ પ્રસ્તાવક તરીકે હસ્તાક્ષર કર્યા હતા. પરત ફરતા અધિકારી પાસે તેમની ઉમેદવારીના ફોર્મ સ્વીકારવા સિવાય બીજો કોઈ વિકલ્પ ન હતો, કારણ કે તેમાંથી કોઈપણ અન્યથા અયોગ્ય ઠરતો ન હતો અને ઉમેદવારીના ફોર્મોમાં અન્ય કોઈ ખામી પણ ન હતી. હકીકતમાં, તેમની બાબતમાં ફોર્મ 'એ' અને 'બી' દાખલ કરવાનું કોઈ વિશેષ મહત્વ ન હતું. એકમાત્ર પ્રશ્ન, જેના સંદર્ભે પરત ફરતા અધિકારીએ પોતાના મનનો ઉપયોગ કરવાનો હતો, તે તેમની દરેકને ચિહ્ન ફાળવવાનો હતો અને તે તબક્કો તો માત્ર તપાસણી પૂર્ણ થયા પછી અને ઉમેદવારી પરત ખેંચવાની તારીખે બપોરે ૩.૦૦ વાગ્યા પછી ચિહ્ન ફાળવણીનો તબક્કો આવતા જ ઊભો થવાનો હતો. તેઓમાંનો દરેક ઉમેદવાર અથવા તો અમાન્યતાપ્રાપ્ત ન થયેલા રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઉભા કરાયેલા ઉમેદવાર તરીકે અથવા સ્વતંત્ર ઉમેદવાર તરીકે ચૂંટણી લડવાનો હતો. પી ના ઉમેદવારીપત્રમાં કોઈપણ ચિહ્નની પસંદગી દર્શાવવામાં આવી નહોતી. એમ ના ઉમેદવારીપત્રમાં પ્રથમ પસંદગીના ચિહ્ન તરીકે 'ટેલિફોન' દર્શાવવામાં આવ્યું હતું અને બીજી તથા ત્રીજી પસંદગી ખાલી રાખવામાં આવી

હતી. પરત ફરતા અધિકારીએ ઉમેદવારીપત્રો સ્વીકાર્યા હોવાની શરતે, ચૂંટણી આયોગ આ બેમાંથી દરેક ઉમેદવારને તે જેનો હકદાર હોય તેવું યોગ્ય ચિહ્ન ફાળવી શકતો હતો. [૯૫-સી-એફ]

૨.૪. તેથી, નિયુક્ત ચૂંટણી ન્યાયાધીશે એ માનવામાં યોગ્ય ઠેરવ્યું હતું કે બંને ઉમેદવારીપત્રોમાંથી કોઈપણમાં મહત્વપૂર્ણ સ્વરૂપની કોઈ ખામી નહોતી અને તેથી રિટર્નિંગ ઓફિસર દ્વારા ઉક્ત ઉમેદવારીપત્રો નામંજૂર કરવું યોગ્ય નહોતું.

૨.૫. ઉમેદવારીનો ગેરકાયદેસર અસ્વીકાર, પરત ફરેલ ઉમેદવારની ચૂંટણીના પરિણામ પર તેની નોંધપાત્ર અસર થઈ હોવાનું કોઈ વધારાના પુરાવા વિના જ, ચૂંટણી રદ કરવા માટે પોતે જ એક આધાર બને છે. કારણ કે નિર્ધારિત ચૂંટણી ન્યાયાધીશે પી અને એમના ઉમેદવારીપત્રોના ગેરકાયદેસર અસ્વીકાર અંગે નોંધેલી નોંધને યથાવત્ રાખવામાં આવી છે, તેથી ચૂંટણી અમાન્ય હતી અને વડી અદાલતે હાઈકોર્ટે તે મુજબ ઠરાવવું યોગ્ય રીતે કર્યું છે.

હીરા સિંહ પાલ વિ. મદન લાલ, એ.આઈ.આર. (૧૯૬૮) એસ.સી. ૧૧૭૯, ઉપર આધાર રાખવામાં આવ્યો.

૩. ઉમેદવારે નામનિર્દેશન પામ્યા પછી, અર્થાત તેણે નામનિર્દેશનપત્રો રજૂ કર્યા પછી, પરંતુ ચકાસણીની તારીખ પહેલાં, શપથ અથવા પ્રતિજ્ઞા લેવી આવશ્યક છે. તેથી, નામનિર્દેશન ફોર્મ રજૂ કરતા પહેલાં તથા ચકાસણીના દિવસે

અથવા તે પછી લેવામાં આવેલ શપથ અથવા પ્રતિજ્ઞા અમાન્ય ગણાશે અને તેના પરિણામે નામનિર્દેશનપત્ર તેની માન્યતાથી વંચિત થશે.

પશુપતિ નાથ સિંહ વિ. હરિહર પ્રસાદ સિંહ, એ.આઈ.આર. (૧૯૬૮)
એસ.સી. ૧૦૬૪, પર આધાર રાખવામાં આવ્યો.

જે. ચંદ્રશેખરા રાવ વિ. વી. જગપતિ રાવ, [૧૯૯૩] સપ્. ૨ એસસીસી ૨૨૯, છેદી રામ વિ. કિલિમત રામ, [૧૯૮૪] ૨ એસસીસી ૨૮૧ અને ખાજે ખાનાવર ખાદરખાન હુસૈન ખાન વિ. એસ. નિજાલિંગપ્પા, એ.આઈ.આર. (૧૯૬૯) એસસી ૧૦૩૪, નો સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

૪.૧. જોકે, નિયુક્ત ચૂંટણી ન્યાયાધીશે નોંધેલ નિષ્કર્ષ અતિશય સૂક્ષ્મતાવાદી અભિગમ દર્શાવે છે અને સામાવાળા દ્વારા રજૂ કરાયેલ મૌખિક સાક્ષ્યના પ્રભાવને અવગણે છે. રિટર્નિંગ ઓફિસરે અત્યંત સ્પષ્ટ રીતે જણાવ્યું છે કે નામાંકનપત્ર જે દ્વારા તેમના સમક્ષ ૪-૨-૧૯૯૮ના રોજ બપોરે ૧૨.૪૫ વાગ્યે રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું. નામાંકનપત્ર તેમની સમક્ષ રજૂ થયા પછી, તેમણે તેનું પ્રાથમિક પરીક્ષણ કર્યું હતું, જેમાં ૨-૩ મિનિટ લાગી હતી, ત્યારબાદ તેમણે ઉમેદવારને શપથ અપાવી હતી. ઉમેદવારે તેમની હાજરીમાં શપથપત્રક પર હસ્તાક્ષર કર્યા હતા. નામાંકનપત્ર અને શપથપત્રક પર નોંધાયેલ તારીખ અને સમય, તેમને સહાય કરતા ચૂંટણી કાનૂંગોના હસ્તાક્ષરમાં હતા. શપથપત્રક પર “૧૨.૪૪ એ.એમ.” તરીકે નોંધાયેલ સમય સ્પષ્ટપણે લેખનિકીય ભૂલ હતી. સાક્ષીઓએ અત્યંત દૃઢતાપૂર્વક જણાવ્યું હતું કે શપથ માત્ર નામાંકનપત્ર રજૂ

થયા પછી જ અપાવવામાં આવ્યો હતો, જેનો સમય, જ્યાં સુધી સાક્ષી યાદ કરી શકે, બપોરે ૧૨.૪૬ હતો. તપાસણીના સમયે નામાંકનની માન્યતા અંગે કોઈએ કોઈ વાંધો ઉઠાવ્યો ન હતો. ચૂંટણી કાનૂંગો પણ સાક્ષીપેટીમાં હાજર થયા હતા. તેમણે પણ જણાવ્યું હતું કે શપથપત્રક પર નોંધાયેલ સમય ખોટો હતો અને નામાંકનપત્રો દાખલ કરતી વેળા કાર્યાલયમાં રહેલી કામની દોડધામનું પરિણામ હોવાનું જણાય છે. જે એ પોતાના નિવેદનમાં તથ્યો વર્ણવ્યા છે, જેને રિટર્નિંગ ઓફિસર તથા તેમને સહાય કરતા ચૂંટણી કાનૂંગોના સાક્ષ્યથી સમર્થન મળે છે. (૧૦૨-ઈ, એફ, જી, એચ; ૧૦૩-એ)

૪.૨. નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે શપથપત્રકમાં નોંધાયેલ શપથનો સમય રાત્રિના ૧૨.૪૪ કલાક માનીને તેનો શબ્દશઃ સ્વીકાર કરી, ઉમેદવારીપત્રો દાખલ કરવા પહેલાં શપથ અપાયો હતો એવો નિષ્કર્ષ નોંધવામાં યોગ્યતા દાખવી ન હતી. ફેબ્રુઆરી, ૧૯૯૮ની ૩જી અને ૪થી તારીખની વચ્ચે આવેલી મધ્યરાત્રિએ શપથ અપાયો હોઈ શકે નહિ અને અપાયો હોવો પણ જોઈએ નહિ. જો રિટર્નિંગ ઓફિસર દ્વારા શપથ અપાયો હતો, તો નિશ્ચિતપણે તે ૪-૨-૧૯૯૮ના રોજ સવારે ૧૧.૦૦ કલાકથી બપોરે ૩.૦૦ કલાકની વચ્ચે અપાયો હતો. તે દર્શાવે છે કે શપથપત્રકમાં નોંધાયેલ ૧૨.૪૪ કલાકનો સમય સ્પષ્ટ ભૂલ હતો. એકવાર આ હકીકત સ્વીકારી લેવામાં આવે પછી, રિટર્નિંગ ઓફિસર તથા તેને સહાય કરનાર અધિકારી, બન્ને જાહેર અધિકારીઓ છે અને અસત્ય કહેવાનું તેમની પાસે કોઈ સ્પષ્ટ કારણ ન હોવાથી, તેમના મૌખિક સાક્ષ્યને યોગ્ય મહત્વ

આપવું જોઈતું હતું. તેને જે.ના સાક્ષ્યના સમર્થનરૂપે ધ્યાનમાં લેતાં, નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે એવું ઠરાવવું જોઈતું હતું કે રિટર્નિંગ ઓફિસર સમક્ષ ઉમેદવારીપત્રો રજૂ કર્યા પછી શપથ અપાયો હતો. તેમ જ એવું ઠરાવવામાં આવે છે અને તે અનુસાર નિર્દિષ્ટ ચૂંટણી ન્યાયાધીશ દ્વારા નોંધાયેલ વિરુદ્ધનો નિષ્કર્ષ રદ કરવામાં આવે છે. જે.નું ઉમેદવારીપત્ર ગેરકાયદેસર રીતે સ્વીકારવામાં આવ્યું નહોતું. તેનું સ્વીકાર કાયદેસર હતું. તેથી, જે., ન્યાયમૂર્તિનું ઉમેદવારીપત્ર સ્વીકારવામાં આવવાને કારણે ચૂંટણીનું પરિણામ તાત્વિક રીતે પ્રભાવિત થયું હતું કે કેમ, તે કાનૂની મુદ્દાની તપાસ કરવી આવશ્યક રહેતી નથી. (૧૦૩-સી, ડી, ઈ)

હિમાચલ પ્રદેશ વડી અદાલતના ઈ.પી. નં. ૩ ઓફ ૧૯૯૮ માં તા. ૧૨.૫.૯૯ના ચુકાદા અને હુકમમાંથી.

ઓ.પી. શર્મા, આર.સી. ગુબ્રેલે અને કે.આર. ગુપ્તા અપીલકર્તા તરફથી.

એ.કે. ગોયલ, ભુપ સિંહ, સુશ્રી શીલા ગોયલ, એસ.એસ. શમશેરી અને સુશ્રી મીનાક્ષી સામાવાળા તરફથી.

અદાલતનો ચુકાદો નીચે મુજબ આપવામાં આવ્યો હતો.

આર.સી. લાહોટી, ન્યાયમૂર્તિ.

૧. આ પ્રજાના પ્રતિનિધિત્વ અધિનિયમ, ૧૯૫૧ ની કલમ ૧૧૬એ હેઠળ ઉમેદવાર દ્વારા કરવામાં આવેલી અપીલ છે, જેણે મતદાનમાં સફળતા પ્રાપ્ત કરી હોવા છતાં, વડી અદાલત સમક્ષની ચૂંટણી અરજીમાં પરાજય પામ્યો છે. સુવિધા હેતુએ, પક્ષકારોને વડી અદાલત સમક્ષ દાખલ કરાયેલ ચૂંટણી અરજીમાં જેમ દર્શાવવામાં આવ્યા હતા તેમ જ સંબોધવામાં આવશે.

૨. મોહિન્દર નાથ સોફત, પરાજિત ઉમેદવારે, ચૂંટાઈ આવેલ ઉમેદવાર શ્રીમતી કૃષ્ણા મોહિનીની ચૂંટણીને પ્રશ્નાધીન બનાવતાં ચૂંટણી અરજી દાખલ કરી હતી અને એવો આક્ષેપ કર્યો હતો કે સર્વશ્રી પ્રીતમ ચંદ અને મોહન સિંહના ઉમેદવારીપત્રોનું અયોગ્ય રીતે નામંજૂર કરવામાં આવ્યું હતું તથા વધુમાં એવું પણ કે, જ્યાં સુધી ચૂંટાઈ આવેલ ઉમેદવારનો સંબંધ છે ત્યાં સુધી, જગદીશ ચંદર ભાર્ગવના ઉમેદવારીપત્રનું અયોગ્ય સ્વીકાર થવાને કારણે ચૂંટણીનું પરિણામ સારભૂત રીતે પ્રભાવિત થયું હતું. આ બંને આધાર લોકોના પ્રતિનિધિત્વ અધિનિયમ, ૧૯૫૧ (આગળ સંક્ષેપમાં 'અધિનિયમ' તરીકે ઉલ્લેખિત) ની કલમ ૧૦૦(૧)(સી) અને કલમ ૧૦૦(૧)(ડી)(૧) હેઠળ આવરી લેવામાં આવ્યા હતા. બંને દલીલો પંજાબ અને હરિયાણા વડી અદાલતના વિદ્વાન નિમણૂકપ્રાપ્ત ચૂંટણી ન્યાયાધીશ સમક્ષ સ્વીકારાયેલી છે. ચૂંટણી અરજી મંજૂર કરવામાં આવી છે અને ચૂંટાઈ આવેલ ઉમેદવારની ચૂંટણી રદ કરવામાં આવી છે.

૩. ભારતના ચૂંટણી આયોગ દ્વારા જાહેર કરવામાં આવેલા કાર્યક્રમ મુજબ, હિમાચલ પ્રદેશ વિધાનસભાની ૧૪-સોલન મતવિસ્તાર સહિતની

વિધાનસભાની ચૂંટણીઓ જાન્યુઆરી અને ફેબ્રુઆરી, ૧૯૯૮ મહિનાઓ દરમિયાન યોજાઈ હતી. ઉમેદવારીપત્રો ૨૮.૧.૧૯૯૮ થી ૪.૨.૧૯૯૮ વચ્ચે (બંને દિવસો સહિત) દાખલ કરવાના હતા. ઉમેદવારીપત્રોની ચકાસણી ૫.૨.૧૯૯૮ના રોજ થવાની હતી. ઉમેદવારી પરત ખેંચવાની અંતિમ તારીખ ૭.૨.૧૯૯૮ના રોજ બપોરે ૩ વાગ્યા સુધી હતી. ચિહ્નોની ફાળવણી ૭.૨.૧૯૯૮ના રોજ બપોરે ૩ વાગ્યા પછી થવાની હતી. મતદાનની તારીખ ૨૮.૨.૧૯૯૮ હતી. મતપત્રોની ગણતરી ૨.૩.૧૯૯૮ના રોજ થવાની હતી.

૪. અરજદારે ભારતીય જનતા પક્ષના ઉમેદવાર તરીકે, જે નોંધાયેલ અને માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ છે, પોતાનું ઉમેદવારીપત્ર દાખલ કર્યું હતું. પ્રતિવાદિનીએ ઇન્ડિયન નેશનલ કોંગ્રેસ (૧), જે નોંધાયેલ અને માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ છે, ના ઉમેદવાર તરીકે પોતાનું ઉમેદવારીપત્ર દાખલ કર્યું હતું. બહાદુર રામના પુત્ર પ્રીતમ ચંદ્રે, શિવ સેનાના ઉમેદવાર તરીકે (જે નોંધાયેલ પરંતુ અમાન્યતાપ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ છે), પોતાનું ઉમેદવારીપત્ર (આંક પી.ડબલ્યુ.ફરિયાદપક્ષના સાહેદ ૧/પી) દાખલ કર્યું હતું. ચકાસણીની તારીખે, રિટર્નિંગ ઓફિસરે નીચે મુજબનો હુકમ કરીને તેનું ઉમેદવારીપત્ર નામંજૂર કર્યું હતું :-

મુખ્ય ઉમેદવારનું નામાંકન સ્વીકારવામાં આવેલ હોવાથી, તે અવેજી ઉમેદવાર હોઈ, તેના નામાંકનપત્રો નામંજૂર કરવામાં આવે છે.

૫. શિવ રામના પુત્ર મોહન સિંહે હિમાચલ વિકાસ કોંગ્રેસ (એક નોંધાયેલું પરંતુ અનમાન્ય રાજકીય પક્ષ) ના ઉમેદવાર તરીકે પોતાનું નામાંકન (આંક પી.ડબલ્યુ.ફરિયાદપક્ષના સાહેદ ૧/આર) દાખલ કર્યું હતું. તેનું નામાંકન પણ રિટર્નિંગ ઓફિસર દ્વારા નીચે મુજબ પસાર કરાયેલા હુકમથી નામંજૂર કરવામાં આવ્યું હતું :-

મુખ્ય ઉમેદવારને સ્વીકારવામાં આવ્યો હોવાથી તેથી તેમની ઉમેદવારી નામંજૂર કરવામાં આવે છે.

૬. જગદીશ ચંદર ભારદ્વાજ (પી.ડબલ્યુ.ફરિયાદપક્ષના સાહેદ ૨) એ કમ્યુનિસ્ટ પાર્ટી ઓફ ઇન્ડિયા (સીપીઆઈ) ના ઉમેદવાર તરીકે પોતાનું ઉમેદવારીપત્ર (આંક પી.ડબલ્યુ.ફરિયાદપક્ષના સાહેદ ૧/એન) દાખલ કર્યું હતું. તેમના ઉમેદવારીપત્ર પર કરાયેલ નોંધ મુજબ ઉમેદવારીપત્ર રજૂ કરવાની તારીખ અને સમય "૪.૨.૧૯૯૮" અને "૧૨.૪૫ પી.એમ." છે. શપથપત્રક (આંક પી.ડબલ્યુ.ફરિયાદપક્ષના સાહેદ ૧/૦) પર, રિટર્નિંગ ઓફિસર દ્વારા શપથ લેવડાવવામાં આવેલ હોવાની તારીખ અને સમય "૪.૨.૧૯૯૮" અને "૧૨.૪૪ એ.એમ." દર્શાવવામાં આવ્યા છે।

૭. અન્ય ચાર ઉમેદવારોના નામનિર્દેશનપત્રો યોગ્ય હોવાનું જણાયું હતું અને તે રિટર્નિંગ ઓફિસર દ્વારા સ્વીકારવામાં આવ્યા હતા. આમ, કુલ મળીને ચૂંટણીના મેદાનમાં સાત ઉમેદવારો હતા. ચૂંટણી લડનારા ઉમેદવારોએ નીચે મુજબ મત મેળવ્યા હતા :-

ક્રમ સંખ્યા.	ઉમેદવારનું નામ	પક્ષ સંકળાયેલાપણું	પડેલા મતોની સંખ્યા
૧.	સુશ્રી કૃષ્ણા	ભારતીય	૧૨,૨૧૦
	મોહિની	રાષ્ટ્રીય	
	(સામાવાળા)	કોંગ્રેસ	
૨.	જગદીશ ચંદ્ર	સી.પી.આઈ.	૫૯૮
	ભાર્ગવ		
૩.	મોહિન્દર નાથ	ભારતીય	૧૨,૧૮૪
	સોફાટ	જનતા પાર્ટી	
	(અરજદાર)		
૪.	રવિંદર નાથ	સમાજવાદી	૫૧૨
	પરિહાર	પક્ષકાર	
૫.	વિનોદ કુમાર	હિમાચલ	૧,૦૬૩
	વિકાસ કોંગ્રેસ		

૬.	શ્રીમતી સત્યા દેવી	શિવ સેના	૭૨
૭.	હાર્મિન્દર સિંહ	સ્વતંત્ર	૯,૭૩૯
	ઠાકુર		

૮. ઉપરોક્ત મતગણતરીના પરિણામ અનુસાર, સામાવાળા-કૃષ્ણા મોહિનીને ચૂંટાયેલી જાહેર કરવામાં આવી. તેણે તેના સૌથી નજીકના પ્રતિસ્પર્ધી, અરજદારને, ૨૬ મતના અંતરથી પરાજિત કર્યો હતો.

૯. અરજદારના જણાવ્યા મુજબ, સર્વશ્રી પ્રીતમ ચંદ અને મોહન સિંહના ઉમેદવારીપત્રો રિટર્નિંગ ઓફિસર દ્વારા ગેરરીતે નામંજૂર કરવામાં આવ્યા હતા. જોકે આ બંને ઉમેદવારોએ, તેમના ઉમેદવારીપત્રો મુજબ, પોતાને અનુક્રમે શિવ સેના અને હિમાચલ વિકાસ કોંગ્રેસના વૈકલ્પિક ઉમેદવારો તરીકે દર્શાવ્યા હતા, છતાં તેમના પ્રત્યેક ઉમેદવારીપત્રને મતવિસ્તારના દસ મતદારો દ્વારા પ્રસ્તાવિત કરવામાં આવ્યો હતો અને તેથી બંનેને સ્વતંત્ર ઉમેદવાર તરીકે ગણવામાં આવવાનો અધિકાર હતો અને તેમના દ્વારા દાખલ કરાયેલા કોઈપણ ઉમેદવારીપત્રને, મુખ્ય ઉમેદવારોના ઉમેદવારીપત્રો રિટર્નિંગ ઓફિસર દ્વારા સ્વીકારવામાં આવ્યા હોવા છતાં, નામંજૂર કરી શકાય તેમ ન હતું. કોઈપણ ઉમેદવારીપત્રની અયોગ્ય નામંજૂરી, પોતાના સ્વરૂપે જ, અધિનિયમની કલમ ૧૦૦(૧)(સી) હેઠળ પરત ફરેલા ઉમેદવારની ચૂંટણી રદ કરવા માટેનું એક

આધાર છે. જગદીશ ચંદર ભારદ્વાજે ઉમેદવારીપત્ર રજૂ કર્યા પછી, ભારતના ચૂંટણી પંચ દ્વારા શપથ અથવા પ્રતિજ્ઞા લેવડાવવા માટે સત્તાધિકૃત કરવામાં આવેલ રિટર્નિંગ ઓફિસર સમક્ષ, બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૭૩ મુજબ આવશ્યક એવી શપથ લીધી ન હતી અને તેથી તેમનું ઉમેદવારીપત્ર ગેરકાયદેસર રીતે સ્વીકારવામાં આવ્યું હતું, જેના પરિણામે ચૂંટણીનું પરિણામ તત્ત્વતઃ અસરગ્રસ્ત થયું હતું.

૧૦. સામાવાળાના જણાવ્યા મુજબ, પ્રીતમ ચંદ અને મોહન સિંહના ઉમેદવારીપત્રો રિટર્નિંગ ઓફિસરે યોગ્ય રીતે નામંજૂર કર્યા હતા, કારણ કે તેઓ અનુક્રમે શિવ સેના અને હિમાચલ વિકાસ કોંગ્રેસના માત્ર વૈકલ્પિક અથવા પ્રતિસ્થાપક ઉમેદવારો હતા. કારણ કે ઉક્ત બે રાજકીય પક્ષો દ્વારા અનુક્રમે ઉભા કરવામાં આવેલા ઉમેદવારો સુશ્રી સત્યા દેવી અને શ્રી વિનોદ કુમારના ઉમેદવારીપત્રો નિયમબદ્ધ હોવાનું જણાઈ સ્વીકારવામાં આવ્યા હતા, તેથી વૈકલ્પિક / પ્રતિસ્થાપક ઉમેદવારોના ઉમેદવારીપત્રો સ્વીકારવાનો પ્રશ્ન ઊભો થતો નહોતો. તેમના ઉમેદવારીપત્રો રિટર્નિંગ ઓફિસરે યોગ્ય રીતે નામંજૂર કર્યા હતા. જ્યાં સુધી જગદીશ ચંદર ભારદ્વાજનો સંબંધ છે, ઉમેદવારીપત્ર અને શપથપત્રક પર નોંધાયેલ સમયોમાં માત્ર લેખનિકીય ભૂલ છે. રિટર્નિંગ ઓફિસરે જગદીશ ચંદર ભારદ્વાજને તેમના દ્વારા ઉમેદવારીપત્ર રજૂ કર્યા પછી શપથ લેવડાવી હતી અને તેથી તેમનું ઉમેદવારીપત્ર રિટર્નિંગ ઓફિસરે યોગ્ય રીતે સ્વીકાર્યું હતું.

૧૧. પક્ષકારોના દાવા-જવાબોના આધારે, વિદ્વાન નિયુક્ત ચૂંટણી ન્યાયાધીશે નીચે મુજબના મુદ્દાઓ ઘડ્યા હતા :-

"૧. શું અરજીએ સંપૂર્ણ, સંક્ષિપ્ત અને મહત્વપૂર્ણ તથ્યો પ્રગટ કર્યા નથી અને શું તે દાવા માટેનું કારણ પ્રગટ કરતી નથી - જો એવું હોય, તો તેનો પ્રભાવ શું - ઓપી.આર.

(૨) શું અરજદારે જાણપૂર્વક અને ઇરાદાપૂર્વક મહત્વપૂર્ણ તથ્યો છુપાવ્યા છે કે નહીં - જો હા, તો તેનો પ્રભાવ - ઓપીઆર

(૩) શું શ્રી પ્રીતમ ચંદ અને મોહન સિંહના ઉમેદવારીપત્રો ખોટી રીતે અને અનિયમિત રીતે નામંજૂર કરવામાં આવ્યા છે અને પ્રતિભાવક ક્રમાંક ૧ ની ચૂંટણી જનપ્રતિનિધિત્વ અધિનિયમની કલમ ૧૦૦(૧)(સી) હેઠળ રદ જાહેર કરવા પાત્ર છે? ઓપીપી

(૪) શું જગદીશ ચંદ ભારદ્વાજના ઉમેદવારીપત્રો ખોટી રીતે સ્વીકારવામાં આવ્યા હતા અને તેનાથી ચૂંટણીનું પરિણામ તત્ત્વતઃ પ્રભાવિત થયું છે કે કેમ - ઓપીપી

(૫) રાહત.

૧૨. મુદ્દા ક્રમાંક ૧ અને ૨ અંગે પ્રતિભાવક તરફથી વડી અદાલત સમક્ષ હાજર વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ દ્વારા નિર્ણય માગવામાં આવ્યો નહોતો અને તેથી તે

મુજબ તે મુદ્દાઓ પ્રતિભાવક વિરુદ્ધ નક્કી કરવામાં આવ્યા હતા. અપીલકર્તા તરફથી હાજર વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઓ. પી. શર્માએ હાઈકોર્ટે નોંધેલ આ હકીકતી નિવેદનની શુદ્ધતા અંગે વિવાદ ઉઠાવ્યો છે કે આ બે મુદ્દાઓ અંગે નિર્ણય માગવામાં આવ્યો નહોતો. તેમ છતાં, અમે આવી દલીલ સ્વીકારવા માટે પ્રેરિત થતા નથી. પ્રથમ, વિદ્વાન નિયુક્ત ચૂંટણી ન્યાયાધીશે પોતાના ચુકાદામાં નોંધેલ હકીકતી નિવેદનની શુદ્ધતા અંગે વિવાદ કરતી કોઈ અરજી એ જ ન્યાયાધીશ સમક્ષ કરવામાં આવી નથી. બીજું, વડી અદાલતમાં દાખલ કરાયેલ લેખિત નિવેદનમાં સમાવાયેલ, જેના આધારે આ બે મુદ્દાઓ ઘડવામાં આવ્યા હતા, તેવી દલીલમાં પણ અમને કોઈ જ સાર જણાતો નથી. જો આ મુદ્દાઓ અંગે નિર્ણય માગવામાં આવ્યો હોત, તો પણ આ બંને મુદ્દાઓ અરજીકર્તાના પક્ષમાં નક્કી કરવા પાત્ર હતા.

૧૩. મુદ્દા ક્રમાંક ૩ અને જનો નિર્ણય ચૂંટણી અરજદારના પક્ષમાં કરવામાં આવ્યો છે અને મુદ્દા ક્રમાંક ૫ હેઠળ સામાવાળાની ચૂંટણી રદ કરવાની રાહત મંજૂર કરવામાં આવી છે. આ મુદ્દાઓ અંગેના નિષ્કર્ષો આ અપીલમાં પડકાર હેઠળ છે.

૧૪. અમે સૌપ્રથમ મુદ્દો ક્રમાંક ૩ હાથ ધરશું.

૧૫. આંક પી.ડબલ્યુ.ફરિયાદપક્ષના સાહેદ ૧/જી મોહન સિંહનું ઉમેદવારીપત્ર છે, જે ૪-૨-૯૮ના રોજ બપોરે ૨.૫૫ વાગ્યે દાખલ કરવામાં આવ્યું હતું. તેના પર દસ પ્રસ્તાવકોએ સહી કરી છે, જેઓ મતવિસ્તારના

ઉમેદવારીપત્રના ભાગ ૩ માં મોહન સિંહે જાહેર કર્યું છે કે તેમને હિમાચલ વિકાસ કોંગ્રેસ પક્ષ દ્વારા આ ચૂંટણીમાં ઉમેદવાર તરીકે ઉભા કરવામાં આવ્યા છે. ચિહ્નોની પસંદગી માટે તેમણે પ્રથમ પસંદગી તરીકે 'ટેલિફોન' દર્શાવ્યું છે અને બીજી તથા ત્રીજી પસંદગીઓ માટે રાખેલ જગ્યા ખાલી રાખી છે.

૧૬. પ્રીતમ ચંદે ૪-૨-૯૮ ના રોજ બપોરે ૧.૫૫ વાગ્યે પોતાનું ઉમેદવારીપત્ર દાખલ કર્યું. ઉમેદવારીપત્રના ભાગ ૩ માં, તેણે પોતે શિવ સેના, જે નોંધાયેલ પરંતુ અનમાન્ય રાજકીય પક્ષ છે, દ્વારા ઉમેદવાર તરીકે ઉભા કરાયેલા હોવાનું જાહેર કર્યું છે. પ્રાધાન્યક્રમ અનુસાર ત્રણ ચિહ્નોની પસંદગી દર્શાવવા માટે રાખવામાં આવેલી જગ્યા ખાલી રાખવામાં આવી છે. ઉમેદવારીપત્ર દસ પ્રસ્તાવકો દ્વારા હસ્તાક્ષરિત છે, અને તેઓ બધા મતવિસ્તારના મતદારો છે.

૧૭. આંક આર-૧ હિમાચલ વિકાસ કોંગ્રેસની તરફથી મુખ્ય ચૂંટણી અધિકારી, હિમાચલ પ્રદેશ તથા ૧૪-સોલન મતવિસ્તાર માટેના રિટર્નિંગ ઓફિસરને, ચૂંટણી પ્રતીકો (અનામત અને ફાળવણી) હુકમ, ૧૯૬૮ ના પરા ૧૩(બી), (સી) અને (ડી) મુજબ કરાયેલ ફોર્મ-એ માંનો સંદેશ છે, જેમાં પક્ષના મહામંત્રી શ્રી ચમન લાલને ૧૪-સોલન મતવિસ્તાર માટે અધિકૃત વ્યક્તિ તરીકે તેમના નમૂનારૂપ હસ્તાક્ષરો સાથે જાહેર કરવામાં આવ્યા છે.

૧૮. ચૂંટણી ચિહ્નો (અનામત અને ફાળવણી) હુકમ, ૧૯૬૮ ના પરિષ્દે ૧૩(બી), (સી) અને (ડી) અનુસાર, ૧૪-સોલન મતવિસ્તારના મુખ્ય ચૂંટણી અધિકારી સમક્ષ ૩-૨-૯૮ ના રોજ ઉક્ત ચમન લાલની સહી હેઠળ ફોર્મ બી

સાથે દાખલ કરાયેલ આંક આર-૩ દ્વારા એવું જાહેર કરવામાં આવ્યું હતું કે ‘મંજૂર ઉમેદવાર’ વિનોદ કુમાર હતો અને મોહન સિંહ ‘અવેજી ઉમેદવાર’ હતો, જે મંજૂર ઉમેદવારનું નામનિર્દેશન ચકાસણી દરમિયાન નામંજૂર થાય અથવા તે ચૂંટણી સ્પર્ધામાંથી પોતાનું ઉમેદવારીપત્ર પાછું ખેંચી લે તો સ્પર્ધાત્મક ઉમેદવાર તરીકે સ્થાન લેશે.

૧૯. તે જ રીતે, હિમાચલ પ્રદેશના મુખ્ય ચૂંટણી અધિકારી સમક્ષ અને સોલન મતવિસ્તારના પરત ફરતા અધિકારી સમક્ષ, શિવસેનાની તરફથી, હેતુસર અધિકૃત વ્યક્તિ તરીકે શિવસેનાના શ્રી સતીશ પ્રધાન, 'રાજ્ય સંપર્ક નેતા', ના નમૂનાત્મક હસ્તાક્ષરો મોકલી આપતાં ફોર્મ-એ દાખલ કરવામાં આવ્યું હતું. શ્રી સતીશ પ્રધાનના હસ્તાક્ષર હેઠળ ફોર્મ-બી દાખલ કરવામાં આવ્યું હતું, જેમાં સત્યા દેવીને શિવસેનાના 'મંજૂર ઉમેદવાર' તરીકે અને પ્રીતમ ચંદને 'અવેજી ઉમેદવાર' તરીકે જાહેર કરવામાં આવ્યા હતા, જે મંજૂર ઉમેદવારનું ઉમેદવારીપત્રક તપાસણી વખતે નકારવામાં આવે અથવા તે ચૂંટણીમાંથી પાછો ખેંચાય તો હરીફ ઉમેદવાર તરીકે સ્થાન લેશે.

૨૦. નોંધવાનું છે કે ન તો ફોર્મ -અ અને ન તો ફોર્મ -બ પર કોઈપણ ઉમેદવારની સહી છે. ખરેખર, કોઈપણ અધિનિયમ, નિયમો અથવા હુકમમાં એવી કોઈ જોગવાઈ નથી કે જે મુજબ આવા કોઈપણ ફોર્મ પર ઉમેદવાર દ્વારા સહી કરવામાં આવે અથવા તેનું સમર્થન કરવામાં આવે તે જરૂરી ગણાય.

૨૧. તપાસણી વખતે, પ્રીતમ ચંદ અને મોહન સિંહના ઉમેદવારીપત્રો, અગાઉ જણાવ્યા મુજબ, પરત ફરતા અધિકારી દ્વારા નામંજૂર કરવામાં આવ્યા હતા.

૨૨. વિદ્વાન નિયુક્ત ચૂંટણી ન્યાયાધીશે બંને નામંજૂરીઓને ગેરકાયદેસર ગણાવી છે, અને આ નિષ્કર્ષનો અપીલકર્તા તરફથી હાજર વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઓ. પી. શર્માએ જોરદાર વિરોધ કર્યો છે.

૨૩. આપણા હેતુ માટે જેટલી હદ સુધી સંબંધિત હોય તેટલી હદ સુધી અધિનિયમની કલમો ૩૩ અને ૩૬ની જોગવાઈઓ અહીં નીચે ઉતારીને પુનઃપ્રસ્તુત કરવામાં આવે છે :-

"૩૩. ઉમેદવારીપત્ર રજૂ કરવું અને માન્ય ઉમેદવારી માટેની આવશ્યકતાઓ.- (૧) કલમ ૩૦ ની ખંડ (એ) હેઠળ નિયત કરેલ તારીખે અથવા તે પહેલાં, દરેક ઉમેદવારે, પોતે વ્યક્તિગત રીતે અથવા પોતાના પ્રસ્તાવક મારફતે, પૂર્વાહુના અગિયાર વાગ્યાથી અપરાહુના ત્રણ વાગ્યા સુધીના સમય દરમિયાન, કલમ ૩૧ હેઠળ બહાર પાડવામાં આવેલી સૂચનામાં આ હેતુસર નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવેલ સ્થળે પરત ફરતા અધિકારીને, નિર્ધારિત નમૂનામાં પૂર્ણ કરાયેલ અને ઉમેદવાર તથા મતવિસ્તારના એક મતદાર દ્વારા પ્રસ્તાવક તરીકે હસ્તાક્ષરિત ઉમેદવારીપત્ર સુપરત કરવું પડશે.

[પરંતુ એ શરતે કે માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઉમેદવાર તરીકે ઉભો કરવામાં ન આવેલ ઉમેદવારને, મતવિસ્તારમાંથી ચૂંટણી માટે વિધિવત્ નામનિર્દેશિત ગણવામાં નહીં આવે, જો સુધી તે નામનિર્દેશન પત્રક પર તે મતવિસ્તારના મતદારો એવા દસ પ્રસ્તાવકોની સહી ન હોય;

પરંતુ વધુમાં એવું જોગવાયું છે કે કોઈ પણ ઉમેદવારીપત્ર જાહેર રજાના દિવસે ચૂંટણી પરત અધિકારીને સુપરત કરવામાં આવશે નહીં;

આ પણ જોગવાઈ કરવામાં આવે છે કે સ્થાનિક સત્તાધિકારીઓના મતવિસ્તાર, સ્નાતક મતવિસ્તાર અથવા શિક્ષક મતવિસ્તારના કિસ્સામાં, "પ્રસ્તાવક તરીકે મતવિસ્તારના એક મતદાર" નો ઉલ્લેખ, મતવિસ્તારના મતદારોના ૧૦ ટકા અથવા આવા ૧૦ મતદારો, જેમાંથી જે ઓછા હોય, તે પ્રસ્તાવકો તરીકેનો ઉલ્લેખ માનવામાં આવશે."]

XXXXXXXXXXXXX

૩૬. ઉમેદવારીપત્રોની તપાસ.- (૧) કલમ ૩૦ હેઠળ ઉમેદવારીપત્રોની તપાસ માટે નિર્ધારિત કરેલ તારીખે, ઉમેદવારો, તેમના ચૂંટણી એજન્ટો, દરેક ઉમેદવારનો એક પ્રસ્તાવક, અને દરેક ઉમેદવાર દ્વારા લેખિતરૂપે વિધિવત્ સત્તાધિકૃત કરાયેલ અન્ય એક વ્યક્તિ, પરંતુ તે સિવાય કોઈ અન્ય વ્યક્તિ નહીં, રિટર્નિંગ ઓફિસર નિર્ધારિત કરે તેવા સમય અને સ્થળે હાજર રહી શકશે અને રિટર્નિંગ ઓફિસર તેમને કલમ ૩૩માં નિર્ધારિત સમયમર્યાદામાં અને નક્કી

કરાયેલ રીત મુજબ સોંપવામાં આવેલા તમામ ઉમેદવારોના ઉમેદવારીપત્રોની તપાસ કરવા માટે બધી વાજબી સુવિધાઓ આપશે.

(ર) ત્યારબાદ રિટર્નિંગ ઓફિસર નામનિર્દેશન પત્રકોની તપાસ કરશે અને કોઈપણ નામનિર્દેશન અંગે ઉઠાવવામાં આવે તેવી તમામ વાંધાઓનો નિર્ણય કરશે, અને તે આવા વાંધા પર અથવા પોતાની પહેલ પર, જો કોઈ હોય તો, તેને જરૂરી લાગે તેવી સંક્ષિપ્ત તપાસ કર્યા પછી, નીચેના પૈકી કોઈપણ આધાર પર કોઈપણ નામનિર્દેશન નકારી શકે છે :-

(એ) કે ઉમેદવારીપત્રોની તપાસ માટે નિશ્ચિત કરવામાં આવેલી તારીખે ઉમેદવાર અથવા તો પાત્ર નથી અથવા નીચે દર્શાવેલ, જે જે જોગવાઈઓ લાગુ પડતી હોય તે પૈકી કોઈ જોગવાઈ હેઠળ તે બેઠક ભરવા માટે પસંદ થવા બાબતે અયોગ્ય ઠરે છે, અર્થાત્-

આ અધિનિયમના અનુચ્છેદ ૮૪, ૧૦૨, ૧૭૩ અને ૧૯૧, ભાગ ૨ [અને કેન્દ્રીય શાસિત પ્રદેશો શાસન અધિનિયમ, ૧૯૬૩ ની કલમો ૪ અને ૧૪]; અથવા

(બી) કે કલમ ૩૩ અથવા કલમ ૩૪ ની કોઈપણ જોગવાઈનું પાલન કરવામાં નિષ્ફળતા રહી છે; અથવા

(સી) કે ઉમેદવાર અથવા પ્રસ્તાવકની નામનિર્દેશનપત્ર પરની સહી અસલી નથી.

(૩) (પુનઃપ્રસ્તુત કરવામાં આવેલ નથી)

(૪) રિટર્નિંગ ઓફિસર કોઈ ઉમેદવારીપત્રકને એવી કોઈ ખામીના આધાર પર નામંજૂર નહીં કરે, જે સારભૂત સ્વરૂપની ન હોય."

XXXXXXXXXXXXX

[અમારા દ્વારા રેખાંકન]

૨૪. કલમ ૩૩ ની ઉપકલમ (૧) માં પ્રથમ અને ત્રીજા ઉપબંધો લોકપ્રતિનિધિત્વ (સુધારા) અધિનિયમ, ૧૯૯૬ [૧૯૯૬ નો અધિનિયમ ૨૧] દ્વારા તા. ૧.૮.૧૯૯૬ થી ઉમેરવામાં આવ્યા છે. તે પહેલાં, ફક્ત એક જ ઉપબંધ હતો, જે હાલના સ્વરૂપમાં હવે બીજો ઉપબંધ છે.

૨૫. બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૨૪ દ્વારા પ્રદાન કરાયેલ સત્તાઓનો, લોકોના પ્રતિનિધિત્વ અધિનિયમ, ૧૯૫૧ ની કલમ ૨૯અ તથા ચૂંટણીના આયોજન નિયમો, ૧૯૬૧ ના નિયમ ૫ અને ૧૦ સાથે વાંચીને, તેમજ આ બાબતમાં તેને સક્ષમ બનાવતી અન્ય સર્વ સત્તાઓનો ઉપયોગ કરતાં, ભારતના ચૂંટણી આયોગે ચૂંટણી પ્રતીકો (અનામત અને ફાળવણી) હુકમ, ૧૯૬૮ (આગળ સંક્ષિપ્તમાં "પ્રતીક હુકમ" તરીકે ઉલ્લેખિત) જારી કર્યો છે. આ હુકમમાં સ્પર્ધામાં રહેલા ઉમેદવારોને પ્રતીકોની ફાળવણી, પ્રતીકોનું અનામત પ્રતીક તરીકે વર્ગીકરણ — જે માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઉભા કરાયેલા સ્પર્ધાર્થી ઉમેદવારોને વિશિષ્ટ ફાળવણી માટે અનામત હોય — અને મુક્ત પ્રતીક તરીકે

વર્ગીકરણ — જે અનામત પ્રતીક સિવાયનું પ્રતીક હોય — અંગે જોગવાઈ કરવામાં આવી છે. પરિછેદ ૬ રાજકીય પક્ષોને માન્યતા પ્રાપ્ત અને અમાન્યતા પ્રાપ્ત ન થયેલા રાજકીય પક્ષો એમ વર્ગીકૃત કરે છે. રાજ્યમાં માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ બનવા માટે, રાજકીય પક્ષે પ્રતીક હુકમના પરિછેદ ૬ ના ઉપપરિછેદ (૨) ની ઉપખંડ (એ) અથવા ઉપખંડ (બી) માં નિર્દિષ્ટ શરતો પૂર્ણ કરવી આવશ્યક છે. માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ રાષ્ટ્રીય પક્ષ અથવા રાજ્ય પક્ષ હોઈ શકે છે. ચૂંટણી સ્પર્ધામાં માન્યતા પ્રાપ્ત પક્ષ દ્વારા ઉભા કરાયેલ ઉમેદવાર માત્ર તે રાજકીય પક્ષ માટે અનામત રાખવામાં આવેલ પ્રતીક જ પસંદ કરી શકે છે. માન્યતા પ્રાપ્ત પક્ષો સિવાયના રાજકીય પક્ષો દ્વારા ઉભા કરાયેલા ઉમેદવારો તથા સ્વતંત્ર ઉમેદવારો મુક્ત પ્રતીકો મેળવવા હકદાર છે. જે ઉમેદવાર તે રાજ્યમાં માન્યતા પ્રાપ્ત રાષ્ટ્રીય અથવા રાજ્ય પક્ષ દ્વારા ઉભો કરાયેલ ન હોય અથવા અન્ય રાજ્યમાં યોજાતી ચૂંટણીમાં રાજ્ય પક્ષ દ્વારા ઉભો કરાયેલ ઉમેદવાર ન હોય, તેને મુક્ત પ્રતીક પસંદ કરવું પડે છે અને તે જ તેને ફાળવવાનું રહે છે. માત્ર એક જ ઉમેદવારે પસંદ કરેલું મુક્ત પ્રતીક તેને જ ફાળવવું અને અન્ય કોઈને નહીં. જ્યાં આવી ચૂંટણીમાં એક જ મુક્ત પ્રતીક અનેક ઉમેદવારો દ્વારા પસંદ કરવામાં આવ્યું હોય, ત્યાં તે અનેક ઉમેદવારોમાં તે પ્રતીક કઈ રીતથી ફાળવવાનું તે પ્રતીક હુકમના પરિછેદ ૧૨ ના ઉપપરિછેદ ૩ માં નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું હોય તેવો આપેલ છે.

૨૬. પ્રતીકો હુકમનો પરિચ્છેદ ૧૩ [ઓ. એન. ૨૦૩-ઈ તા. પ.ટ.૧૯૯૬ દ્વારા પ્રતિસ્થાપિત કરાયેલ અને સંબંધિત સમયે અમલમાં રહેલ] નીચે મુજબ જોગવાઈ કરે છે :-

"૧૩. કોઈ ઉમેદવારને રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઉભો કરવામાં આવ્યો હોવાનું ક્યારે માનવામાં આવશે.- આ હુકમના હેતુઓ માટે, કોઈ ઉમેદવારને રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઉભો કરવામાં આવ્યો હોવાનું ત્યારે જ અને માત્ર ત્યારે જ માનવામાં આવશે, જો,-

(એ) ઉમેદવારે તેના નામનિર્દેશનપત્રમાં તે અસરનો જાહેરનામો કર્યો છે;

(બી) તે હેતુની લેખિત સૂચના, ઉમેદવારીપત્રો ભરવાની છેલ્લી તારીખે બપોરે ૩ વાગ્યા સુધીમાં, મતવિસ્તારના રિટર્નિંગ અધિકારીને અને રાજ્યના મુખ્ય ચૂંટણી અધિકારીને પહોંચાડવામાં આવી હોય;

(સી) ઉક્ત નોટિસ પક્ષના પ્રમુખ, સચિવ અથવા અન્ય કોઈ હોદ્દેદાર દ્વારા હસ્તાક્ષરિત કરવામાં આવી હોય અને પ્રમુખ, સચિવ અથવા એવો અન્ય હોદ્દેદાર પક્ષ દ્વારા આવી નોટિસ મોકલવા માટે અધિકૃત કરવામાં આવેલ હોય; અને

(ડી) આવા અધિકૃત વ્યક્તિનું નામ અને નમૂના હસ્તાક્ષર, નામનિર્દેશ પત્રો દાખલ કરવાની અંતિમ તારીખે બપોરે ૩.૦૦ વાગ્યા સુધીમાં, સંબંધિત

મતવિસ્તારના ચૂંટણી અધિકારીને તથા રાજ્યના મુખ્ય ચૂંટણી અધિકારીને જાણ કરવામાં આવે છે."

૨૭. ચિહ્નો હુકમના હેતુસર, પરા ૨ ની કલમ (એચ) માં વ્યાખ્યાયિત મુજબ, "રાજકીય પક્ષ" નો અર્થ ભારતના વ્યક્તિગત નાગરિકોના એવા સંઘ અથવા ગઠનથી થાય છે, જે જનપ્રતિનિધિત્વ અધિનિયમ, ૧૯૫૧ ની કલમ ૨૯એ હેઠળ કમિશન સમક્ષ રાજકીય પક્ષ તરીકે નોંધાયેલ હોય. ચિહ્નો હુકમની યોજના દર્શાવે છે કે તે અનોધાયેલ રાજકીય પક્ષો સાથે સંબંધિત નથી. તે નોંધાયેલ રાજકીય પક્ષોને માન્યતા પ્રાપ્ત અને અમાન્યતા પ્રાપ્ત ન થયેલા રાજકીય પક્ષોમાં ઉપવિભાજિત કરીને અને સ્વતંત્ર ઉમેદવારો સાથે વ્યવહાર કરે છે. માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષને અનામત રાખવામાં આવેલ ચિહ્નોના ફાળવણીના લાભનો હકદાર બનવા માટે, ઉમેદવાર એવો હોવો જરૂરી છે કે જેને માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષે ઉભો કર્યો હોય અને તે પણ ચિહ્નો હુકમના પરા ૧૩ દ્વારા નિર્ધારિત રીતસર. અધિનિયમની કલમ ૩૩ ને ચિહ્નો હુકમની જોગવાઈઓ સાથે સંયુક્ત રીતે વાંચતાં, માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષે ઉભા કરેલા ઉમેદવારને પ્રાપ્ત વિશેષાધિકાર એવો છે કે તેનું નામનિર્દેશન પત્ર, અન્ય બાબતો ઉપરાંત, મતવિસ્તારના એક મતદાર દ્વારા, (અર્થાત માત્ર એક જ), પ્રસ્તાવિત કરવામાં આવ્યું હોય તો પૂર્ણ ગણાય છે. જો ઉમેદવાર માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષે ઉભો કરેલો ન હોય, અર્થાત જો તે અમાન્યતા પ્રાપ્ત ન થયેલા રાજકીય પક્ષે ઉભો કરેલો ઉમેદવાર હોય અથવા સ્વતંત્ર ઉમેદવાર હોય, તો તેના નામનિર્દેશન પત્ર પર

મતવિસ્તારના મતદાર એવા દસ પ્રસ્તાવકોના હસ્તાક્ષર હોવા આવશ્યક છે. અમાન્યતા પ્રાપ્ત ન થયેલા રાજકીય પક્ષે ઉભા કરેલા ઉમેદવાર અથવા સ્વતંત્ર ઉમેદવાર દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલ નામનિર્દેશન પત્ર માત્ર મતવિસ્તારના એક મતદાર દ્વારા અથવા દસથી ઓછા મતદારો દ્વારા પ્રસ્તાવિત કરી શકાય નહીં.

૨૮. અધિનિયમના મૂળ પાઠમાં અધિનિયમ નં. ૨૧ સન ૧૯૯૬ દ્વારા કરવામાં આવેલા સુધારા પહેલાં, જેના દ્વારા અન્ય બાબતો સાથે અધિનિયમની કલમ ૩૩ ની ઉપકલમ (૧) માં પ્રથમ શરતપ્રસ્તાવપરંતુક ઉમેરવામાં આવ્યો હતો, “માન્ય રાજકીય પક્ષ” એવો પ્રયોગ અધિનિયમમાં વપરાયેલો મળતો નહોતો. જનપ્રતિનિધિત્વ (સુધારો) અધિનિયમ, ૧૯૮૯ (અધિનિયમ નં. ૧ સન ૧૯૮૯) દ્વારા, ૧૫.૬.૧૯૮૯થી અમલમાં આવે તે રીતે, અધિનિયમમાં કલમ ૨૯અ તેમજ કલમ ૨ ની ઉપકલમ (૧) માં ખંડ (એફ) ઉમેરવામાં આવ્યા હતા. કલમ ૨(૧)(એફ) માં “રાજકીય પક્ષ” ની વ્યાખ્યા એવી આપવામાં આવી છે કે તે ભારતના વ્યક્તિગત નાગરિકોના એવા સંઘ અથવા મંડળને સૂચવે છે, જે ચૂંટણી આયોગ સમક્ષ કલમ ૨૯અ હેઠળ રાજકીય પક્ષ તરીકે નોંધાયેલ હોય. અનુવર્તી જોગવાઈ એવી નોંધણી કરવાની રીત નિર્ધારિત કરે છે. પ્રતીક હુકમ, ૧૯૬૮, ‘નોંધાયેલ રાજકીય પક્ષો’ ને માન્ય અને અમાન્ય એમ બે વર્ગોમાં વહેંચે છે. તે પ્રતીક હુકમના પરિચ્છેદ ૨(૧)(એચ) મુજબની વ્યાખ્યા માટે, ‘રાજકીય પક્ષ’ એ અધિનિયમની કલમ ૨૯અ હેઠળ આયોગ સમક્ષ નોંધાયેલ રાજકીય પક્ષ છે. અધિનિયમમાં માન્ય રાજકીય પક્ષની વ્યાખ્યા

આપવામાં આવી નથી. તેથી, અધિનિયમની કલમ ૩૩ ની ઉપકલમ (૧) ના પ્રથમ શરતપ્રસ્તાવપરંતુકમાં આવેલ “માન્ય રાજકીય પક્ષ” એવા પ્રયોગને પ્રતીક હુકમમાં તેને અપાયેલો જે અર્થ છે, એ જ અર્થ આપવો પડશે.

૨૯. અપીલકર્તા તરફથી હાજર વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઓ. પી. શર્માની રજૂઆત એવી છે કે માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઉમેદવારને ઉભો કરવામાં આવ્યો છે કે નહીં તે બાબત અધિનિયમની કલમ ૩૩ની ઉપકલમ (૧) ની યોજનાનો અભિન્ન ભાગ છે અને તેથી માન્ય ઉમેદવારીપત્રક માટેની આવશ્યક શરત છે. જે ઉમેદવાર એવો દાવો કરે છે કે તેને કોઈ રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઉભો કરવામાં આવ્યો છે, પરંતુ એવો દાવો સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ જાય છે, તેને અધિનિયમની કલમ ૩૩ની ઉપકલમ (૧) ની જોગવાઈઓનું પાલન ન કરનાર માનવામાં આવશે. પરિણામે, તે અધિનિયમની કલમ ૩૬ની ઉપકલમ (૨) ના ખંડ (બી) ના વ્યાપમાં આવશે અને તેના ઉમેદવારીપત્રકનો ઇનકાર થશે. વિદ્વાન વકીલે વધુમાં રજૂ કર્યું કે પ્રીતમ ચંદ અને મોહન સિંહે અનુક્રમે શિવસેના અને હિમાચલ વિકાસ કોંગ્રેસ દ્વારા ઉભા કરવામાં આવ્યા હોવાનો દાવો કર્યો હતો. બંને પોતાનો એવો દાવો સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયા હતા. બંને રાજકીય પક્ષોએ અનુક્રમે સત્યા દેવી અને વિનોદ કુમારને પોતાના મંજૂર ઉમેદવારો તરીકે ઉભા કર્યા હતા. તેથી, રિટર્નિંગ ઓફિસર દ્વારા તેમના ઉમેદવારીપત્રકોનો ઇનકાર કરવો યોગ્ય હતો. તપાસણીના સમયે ન તો પ્રીતમ ચંદ અને ન તો મોહન સિંહ હાજર હતા. બંનેમાંથી કોઈએ પણ કોઈ પણ સમયે

રિટર્નિંગ ઓફિસર સમક્ષ, લેખિતમાં કે મૌખિક રીતે, સ્વતંત્ર ઉમેદવાર તરીકે ચૂંટણી લડવાની પોતાની ઇચ્છા જાહેર કે વ્યક્ત કરી નહોતી. તેથી, રિટર્નિંગ ઓફિસર તેમના ઉમેદવારીપત્રકોનો ઇનકાર કરવામાં સંપૂર્ણપણે યોગ્ય હતા. તેના વિરુદ્ધનો જે નિષ્કર્ષ વિદ્વાન નિયુક્ત ચૂંટણી ન્યાયાધીશે નોંધ્યો છે તે કાયદાની દૃષ્ટિએ સંપૂર્ણપણે અસંગત છે અને તેને રદ કરવો જરૂરી છે.

૩૦. અમારા મત મુજબ, અપીલકર્તા તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી શર્માનું નિવેદન સંબંધિત કાનૂની જોગવાઈઓના યોગ્ય વ્યાપ અને આશયના ગેરસમજ પર આધારિત છે અને તેથી તે અમને સ્વીકાર્ય બન્યું નથી.

૩૧. પ્રતીકો સંબંધિત હુકમ જારી કરવામાં આવ્યો તે પહેલાંની ઐતિહાસિક પૃષ્ઠભૂમિ તથા તેના ઉદ્દેશ્યો અને કારણો આ અદાલતે સદિક અલી વિ./ ઇલેક્શન કમિશન ઓફ ઇન્ડિયા, ન્યૂ દિલ્હી, એ.આઈ.આર. ૧૯૭૨ એસ.સી. ૧૮૭ માં પરિણેદ ૧૭ અને ૧૮ દ્વારા અનુસરી અને નિર્ધારિત કર્યા છે. આ અદાલતે નિરીક્ષણ કર્યું છે :-

"૧૭. સિમ્બોલ્સ ઓર્ડરના વિવિધ પરિણેદોના અવલોકનથી સ્પષ્ટ થાય છે કે તેઓ, જેમ તેની પ્રસ્તાવનામાં સ્પષ્ટ કરવામાં આવ્યું છે તેમ, સંસદીય અને વિધાનસભા મતવિસ્તારોમાં યોજાતી ચૂંટણીમાં ચિહ્નોની નિર્દિષ્ટતા, અનામત, પસંદગી અને ફાળવણી માટે તેમજ તે સંબંધે રાજકીય પક્ષોની માન્યતા માટે અને તે સાથે સંબંધિત બાબતો માટે જોગવાઈ કરે છે. આવી જ એક બાબત એ છે કે જ્યારે કોઈ માન્યતાપ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષના બે પ્રતિસ્પર્ધી વિભાગો અથવા જૂથો

સિમ્બોલ્સ ઓર્ડરના હેતુ માટે પોતે જ તે પક્ષ હોવાનું દાવો કરે, ત્યારે તે વિવાદનો નિર્ણય કરવો... ..

૧૮. પ્રતીકોની શરૂઆત શા માટે કરવામાં આવી તે કારણો શોધી કાઢવા યોગ્ય હોઈ શકે. એ સર્વવિદિત છે કે મતદારોના સમૂહમાં બહુમતી અશિક્ષિત છે. એવો બોધ થયો હતો કે અશિક્ષિતતાના અવરોધને કારણે, જો મતપત્ર પર જ કોઈ ચિત્રાત્મક પ્રતિનિધિત્વ ન હોય, જેના દ્વારા એવા મતદારો પોતાની પસંદગીના ઉમેદવારને ઓળખી શકે, તો અશિક્ષિત મતદારો માટે પોતાની પસંદગીના ઉમેદવારના પક્ષમાં મતદાન કરવું સંભવ ન રહી શકે. તેથી પ્રતીકોનો ઉપયોગ અમલમાં લાવવામાં આવ્યો. પ્રતીકો અથવા ચિહ્નો ભારતના ચૂંટણી કાયદાની કોઈ વિશિષ્ટ લાક્ષણિકતા નથી. કેટલાક દેશોમાં દરેક ઉમેદવારના નામ સામે મૂળાક્ષરોના અક્ષરો અથવા સંખ્યાઓના સ્વરૂપમાં વિગતો ઉમેરવામાં આવે છે, જ્યારે અન્યમાં પ્રતીકો અથવા ચિહ્નોનો આશરો લેવાય છે. હેતુ એ છે કે ચૂંટણીની પ્રક્રિયા યથાશક્તિ પ્રામાણિક અને નિષ્પક્ષ રહે અને કોઈપણ મતદાર પોતાની પસંદગીના ઉમેદવારના પક્ષમાં મત આપતાં કોઈ અસમર્થતાનો ભોગ ન બને. જો કે પ્રતીકોની ઉત્પત્તિનું કારણ બનેલો હેતુ મર્યાદિત સ્વરૂપનો હતો, તો પણ સમય જતાં દરેક રાજકીય પક્ષના પ્રતીકે વિશાળ મહત્ત્વ પ્રાપ્ત કર્યું, કારણ કે મતદારોના મોટા ભાગે ચૂંટણી સમયે રાજકીય પક્ષને તેના પ્રતીક સાથે જોડ્યો હતો... ..

૩૨. યદ્યપિ ચૂંટણીના આચરણ નિયમોનો નિયમ ૪ એ માંગે છે કે કલમ ૩૩ ની ઉપકલમ (૧) હેઠળ રજૂ કરવામાં આવતું દરેક ઉમેદવારીપત્ર પરિસ્થિતિને અનુરૂપ ફોર્મ ૨-એ થી ૨-ઇ પૈકીના એકમાં પૂર્ણ હોવું જોઈએ અને તેથી ઉમેદવારની પસંદગીના ચિહ્નો પ્રાધાન્યક્રમ મુજબ ત્રણ દર્શાવવા માટે રાખેલી ખાલી જગ્યા ભરવી આવશ્યક બને છે, તેમ છતાં ચિહ્નોની પસંદગી સંબંધિત જગ્યા ન ભરવી એ મહત્વપૂર્ણ સ્વરૂપનો દોષ ગણાતો નથી. ઉમેદવારીપત્રમાં આવી ખામી ચૂંટણીના આચરણ નિયમો, ૧૯૬૧ ના નિયમ ૪ ની પરંતુક જોગવાઈથી સુરક્ષિત થાય છે, જેમાં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે ઉમેદવારીપત્રમાં ચિહ્નો બાબતની ઘોષણા પૂર્ણ કરવામાં નિષ્ફળતા અથવા તેને પૂર્ણ કરવામાં રહેલો દોષ, કલમ ૩૬ ની ઉપકલમ (૪) ના અર્થમાં મહત્વપૂર્ણ સ્વરૂપનો દોષ ગણાશે નહીં. ખોટું ચિહ્ન પસંદ કરવું, ચિહ્નોની પસંદગી ભરવા માટે રાખેલી જગ્યા ખાલી રાખવી અને ચિહ્નનું વર્ણન કરવામાં થયેલી ભૂલ — આ બધી એવી ખામીઓ છે જે મહત્વપૂર્ણ સ્વરૂપની નથી. સ્વતંત્ર ઉમેદવાર પોતાની પસંદગી તરીકે માન્ય રાજકીય પક્ષ માટે અનામત રાખવામાં આવેલ ચિહ્નનો ઉલ્લેખ કરી શકે છે, પરંતુ તે પણ ફરીથી મહત્વપૂર્ણ સ્વરૂપનો દોષ ગણાશે નહીં. આવા કેસોમાં વ્યવહાર કરતાં, આ અદાલતે કે. એસ. અબ્દુલ અઝીઝ વિ. રામનાથન ચેટ્ટિયાર, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૭ એસ.સી. ૮૫ માં એવો નિર્ણય આપ્યો છે કે ચિહ્નોનો પ્રશ્નને મહત્વપૂર્ણ ભાગ ભજવવા દેવું જોઈએ નહીં, કારણ કે ચિહ્નો ઉપસંહાર માટેની તારીખ સુધી રાજકીય પક્ષો દ્વારા ફાળવી શકાય

છે અને તે અંતરકાલ દરમિયાન ઉમેદવારીપત્ર (આ આધાર પર) રદ કરવું જોઈએ નહીં.

૩૩. એન.ટી. વેલુસ્વામી થેવર વિ. રાજા નૈનાર, એ.આઈ.આર. ૧૯૫૯ એસ.સી. ૪૨૨ માં, આ અદાલતે એવું ઠરાવ્યું છે કે કલમ ૩૬ ની ઉપકલમ (૨) ની બહાર ઉમેદવારીપત્રનું નામંજૂરીકરણ થઈ શકતું નથી. અધિનિયમની કલમ ૩૨ હેઠળ, જો કોઈ વ્યક્તિ સંવિધાન અને અધિનિયમની જોગવાઈઓ હેઠળ વિધિવત્ લાયક હોય, તો તેને ચૂંટણી માટે ઉમેદવાર તરીકે નામનિર્દેશિત કરી શકાય છે. કલમ ૩૬(૨) હેઠળ રિટર્નિંગ ઓફિસરને એ આધાર પર કોઈપણ ઉમેદવારીપત્ર નામંજૂર કરવાની સત્તા આપવામાં આવી છે કે સંબંધિત વ્યક્તિ ત્યાં ઉલ્લેખિત જોગવાઈઓ હેઠળ પસંદ થવા માટે અથવા તો લાયક નથી અથવા અયોગ્ય ઠરે છે. જો કલમ ૩૬(૨) હેઠળ ઉમેદવારીપત્ર નામંજૂર કરવા માટે કોઈ આધાર ન હોય, તો તેને સ્વીકારવું ફરજિયાત છે, અને કલમ ૩૬(૮) મુજબ ઉમેદવારનું નામ માન્ય રીતે નામનિર્દેશિત ઉમેદવારોની યાદીમાં સમાવેશ કરવાનું રહે છે. ". અયોગ્ય નામંજૂરી અથવા સ્વીકારનો સંબંધ કલમ ૩૬(૨) સાથે હોવો જરૂરી છે, અને જે ઉમેદવાર ચૂંટણી માટે પસંદ થવા લાયક હોય અને જેને કલમ ૩૬(૨) માં દર્શાવેલ કોઈપણ અયોગ્યતા લાગુ પડતી ન હોય, તેના ઉમેદવારીપત્રની નામંજૂરી કલમ ૧૦૦(૧)(સી) ના અર્થમાં અયોગ્ય ગણાશે."

૩૪. માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઉભો કરાયેલ ઉમેદવાર દ્વારા દાખલ કરાયેલ ઉમેદવારીપત્ર અને માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઉભો ન કરાયેલ ઉમેદવાર વચ્ચેનો ભેદ સ્પષ્ટ છે. અધિનિયમની કલમ ૩૩ ની ઉપકલમ (૧) ના પ્રથમ પરંતુકના અવલોકનથી સ્પષ્ટ થાય છે કે માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઉભો ન કરાયેલ ઉમેદવાર, અર્થાત્ અમાન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઉભો કરાયેલ ઉમેદવાર અથવા સ્વતંત્ર ઉમેદવાર, ચૂંટણી માટે વિધિવત્ ઉમેદવારી મેળવવા માટે તેના ઉમેદવારીપત્ર પર મતવિસ્તારના મતદારો એવા દસ પ્રસ્તાવકોની સબ્સ્ક્રિપ્શન હોવી આવશ્યક છે. જો આવા ઉમેદવારીપત્ર પર પ્રસ્તાવક તરીકે માત્ર એક જ મતદારની સબ્સ્ક્રિપ્શન હોય અથવા દસ કરતાં ઓછી સંખ્યામાં મતદારોની સબ્સ્ક્રિપ્શન હોય, તો તે કલમ ૩૩ ની જોગવાઈઓનું પાલન ન ગણાય. જે ઉમેદવાર માત્ર અવેજી ઉમેદવાર અથવા માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઉભો કરાયેલ ડમી ઉમેદવાર હોય, તે મતવિસ્તારના માત્ર એક જ મતદાર દ્વારા પ્રસ્તાવિત ઉમેદવારીપત્ર દાખલ કરી શકે છે. જો તે રાજકીય પક્ષના મંજૂર ઉમેદવારનું ઉમેદવારીપત્ર સ્વીકારવામાં આવે, તો અવેજી અથવા ડમી ઉમેદવાર દ્વારા દાખલ કરાયેલ ઉમેદવારીપત્ર નામંજૂર થવાનું પાત્ર બનશે, કારણ કે માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ દ્વારા માત્ર એક જ ઉમેદવાર ઉભો કરી શકાય. નોંધાયેલ અને માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઉભો કરાયેલ ઉમેદવાર ગણાઈ અને માત્ર એક મતદાર દ્વારા પ્રસ્તાવિત થવાનો લાભ મેળવવા માટે, ચિહ્ન હુકમના પરિછેદ ૧૩ ના ખંડો (એ), (બી), (સી) અને (ડી) માં નિર્ધારિત બધી ચાર આવશ્યકતાઓ પૂર્ણ થવી આવશ્યક

છે. જો તેમાંની એક કે વધુ આવશ્યકતાઓ પૂર્ણ ન થાય, તો માત્ર એક મતદાર દ્વારા પ્રસ્તાવિત ઉમેદવારીનો લાભ તેને ઉપલબ્ધ રહેશે નહીં. એવી પરિસ્થિતિ કલ્પી શકાય જ્યાં એક કરતાં વધુ ઉમેદવારો તે જ માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઉભા કરાયેલ ઉમેદવાર બનવા ઇચ્છતા હોય. જેમાં સંબંધે ચિહ્ન હુકમના પરિષદ ૧૩ ના ઉપપરિષદ (બી), (સી) અને (ડી) ને સંદર્ભિત ફોર્મ એ અને બી માં નોટિસ તથા પ્રસારણ, ઉમેદવારી નોંધાવવાની અંતિમ તારીખે બપોરે ૩.૦૦ વાગ્યા સુધીમાં દાખલ કરવામાં આવ્યા હોય, તેને આવા રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઉભો કરાયેલ ઉમેદવાર તરીકે ગણવામાં આવશે. તેનું ઉમેદવારીપત્ર, ભલે તે પ્રસ્તાવક તરીકે માત્ર એક જ મતદાર દ્વારા સબસ્ક્રાઇબ થયેલું હોય, તો પણ માન્યતા સંબંધિત અન્ય શરતો પૂર્ણ થવાને આધીન રહી માન્ય ગણાશે. જો ચિહ્ન હુકમના પરિષદ ૧૩ ના ઉપપરિષદ (બી), (સી) અને (ડી) દ્વારા કલ્પિત કોઈપણ આવશ્યકતાઓ જરૂરી નોટિસ અને પ્રસારણ દાખલ કરીને પૂર્ણ ન કરવામાં આવી હોય, તો તે ઉમેદવારને માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઉભો કરાયેલ ગણવામાં આવશે નહીં. તેનું ઉમેદવારીપત્ર, જો તે માત્ર એક મતદાર દ્વારા અથવા દસ કરતાં ઓછા મતદારો દ્વારા સબસ્ક્રાઇબ થયેલું હોય, તો નામંજૂર થવાનું પાત્ર બનશે. જો આવા ઉમેદવારનું ઉમેદવારીપત્ર અધિનિયમની કલમ ૩૩ ની ઉપકલમ (૧) ના પ્રથમ પરંતુકના અર્થમાં મતવિસ્તારના મતદારો એવા દસ પ્રસ્તાવકો દ્વારા સબસ્ક્રાઇબ થયેલું હોય, તો ચિહ્ન અંગે અથવા તેની પસંદગી અંગેની ભૂલ અથવા ચૂક મૂળભૂત સ્વરૂપની ખામી ન હોવાથી ઉમેદવારી સ્વીકારવામાં તે અવરોધરૂપ બનશે નહીં અને આ કારણસર ઉમેદવારીપત્ર

નામંજૂર કરી શકાશે નહીં. ઉમેદવારીપત્ર માન્ય તરીકે સ્વીકારવામાં આવશે અને ચિહ્ન હુકમ અનુસાર ઉમેદવાર જે યોગ્ય ચિહ્ન મેળવવાનો હકદાર હોય તે ચિહ્ન ચૂંટણી આયોગ દ્વારા ફાળવવામાં આવશે.

૩૫. પ્રીતમ ચંદ દ્વારા દાખલ કરાયેલા ઉમેદવારીપત્રમાં (આંક પી.૬બી. ૧/પી) તેમણે એવો દાવો કર્યો હતો કે તેમને શિવસેના, જે નોંધાયેલ પરંતુ અમાન્યતાપ્રાપ્ત ન થયેલ રાજકીય પક્ષ છે, દ્વારા ઉમેદવાર તરીકે ઉભા કરવામાં આવ્યા હતા. ચૂંટણી અરજીના પરિણેદ ૫ મુજબ એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે કે શિવસેના એક અમાન્યતાપ્રાપ્ત ન થયેલ રાજકીય પક્ષ હતો. તેવી જ રીતે, મોહન સિંહે પોતાના ઉમેદવારીપત્રમાં (આંક પી.૬બી. ૧/આર) એવો દાવો કર્યો હતો કે તેમને હિમાચલ વિકાસ કોંગ્રેસ, જે નોંધાયેલ પરંતુ અમાન્યતાપ્રાપ્ત ન થયેલ રાજકીય પક્ષ છે, દ્વારા ઉમેદવાર તરીકે ઉભા કરવામાં આવ્યા હતા. ચૂંટણી અરજીના પરિણેદ ૬ મુજબ એવો ઉદ્દેખ કરવામાં આવ્યો છે કે મોહન સિંહ અમાન્યતાપ્રાપ્ત ન થયેલ રાજકીય પક્ષ હિમાચલ વિકાસ કોંગ્રેસના ઉમેદવાર હતા. આ તથ્યોનો લખિત જવાબમાં પરિણેદ ૫ અને ૬ મુજબ વિવાદ કરવામાં આવ્યો નથી. તેથી, આ બાબત વિવાદાસ્પદ નથી કે આ બંને ઉમેદવારોને અમાન્યતાપ્રાપ્ત ન થયેલ રાજકીય પક્ષો દ્વારા ઉભા કરવામાં આવ્યા હતા. બંને ઉમેદવારીપત્રો મતવિસ્તારના દસ મતદાતાઓએ પ્રસ્તાવક તરીકે સબસ્ક્રાઇબ કર્યા હતા. રિટર્નિંગ ઓફિસર પાસે તેમના ઉમેદવારીપત્રો સ્વીકારવા સિવાય અન્ય કોઈ વિકલ્પ નહોતો, કારણ કે તેમાંનો કોઈપણ અન્યથા નિર્દેશ હતો ન

હતો અને ઉમેદવારીપત્રોમાં પણ અન્ય કોઈ દુર્ગુણ ન હતો. હકીકતમાં, તેમની બાબતમાં 'એ' અને 'બી' ફોર્મ દાખલ કરવામાં આવ્યા હોવાની કોઈ વિશેષ મહત્તા ન હતી. એકમાત્ર પ્રશ્ન, જેના સંદર્ભમાં રિટર્નિંગ ઓફિસરે પોતાનું મન લગાવવાનું હતું, તે તેમને પ્રત્યેકને કયું ચૂંટણીચિહ્ન ફાળવવાનું તે અંગેનો હતો, અને આ તબક્કો માત્ર તપાસણી પૂર્ણ થયા પછી અને ૭-૨-૯૮ના રોજ બપોરે ૩.૦૦ વાગ્યા પછી ચૂંટણીચિહ્ન ફાળવણીનો તબક્કો આવે ત્યારે જ ઉપસ્થિત થવાનો હતો. તેઓમાંથી દરેકે ચૂંટણી લડવાની હતી, તે અથવા તો અમાન્યતાપ્રાપ્ત ન થયેલ રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઉભા કરવામાં આવેલા ઉમેદવાર તરીકે અથવા સ્વતંત્ર ઉમેદવાર તરીકે. પ્રીતમ ચંદના ઉમેદવારીપત્રમાં કોઈપણ ચૂંટણીચિહ્નની પસંદગીનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો ન હતો. મોહન સિંહના ઉમેદવારીપત્રમાં પ્રથમ પસંદગીના ચૂંટણીચિહ્ન તરીકે હિમાચલ વિકાસ કોંગ્રેસનું ચૂંટણીચિહ્ન 'ટેલિફોન' દર્શાવવામાં આવ્યું હતું અને બીજી તથા ત્રીજી પસંદગી ખાલી રાખવામાં આવી હતી. ચૂંટણી આયોગ બંને ઉમેદવારોમાંથી પ્રત્યેકને, રિટર્નિંગ ઓફિસર દ્વારા ઉમેદવારી સ્વીકારવામાં આવી હોય તે શરતે, તેને જે યોગ્ય ચૂંટણીચિહ્નનો અધિકાર હોય તે ફાળવી શકત.

૩૬. કોઈ ઉમેદવાર માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઉમેદવાર તરીકે ઉભા કરવામાં આવવાની આશા રાખતો હોઈ શકે છે. તે ઉમેદવારીપત્રો દાખલ કરવાની મુદત જે ક્ષણે સમાપ્ત થાય છે ત્યાં સુધી આવા રાજકીય પક્ષ દ્વારા પ્રાયોજિત થવાની પોતાની આશા રાખી શકે છે. જો તે પ્રતીકો હુકમના પેરા ૧૩

માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓ અનુસાર માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષનું એવું પ્રાયોજકત્વ મેળવવામાં નિષ્ફળ જાય, તો તેને મતવિસ્તારના દસ મતદારો દ્વારા પ્રસ્તાવિત થયેલ હોવાની આવશ્યકતા તથા ઉમેદવારીપત્રની માન્યતા સંબંધિત અન્ય આવશ્યકતાઓ પૂર્ણ કરવાની શરતે સ્વતંત્ર ઉમેદવાર તરીકે પોતાની ઉમેદવારી ચાલુ રાખવાનો વિકલ્પ રહે છે. જો તે પોતાની ઉમેદવારી પરત ખેંચતો નથી, તો તે વિધિવત્ રીતે નામાંકિત ઉમેદવાર ગણાશે. એવો ઉમેદવાર, જે પોતાના ઉમેદવારીપત્રો દાખલ કરતી વખતે માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષનું પ્રાયોજકત્વ મેળવવામાં સફળ થયો નથી, પરંતુ હજી પણ એવું પ્રાયોજકત્વ પ્રાપ્ત થવાની આશા રાખે છે, તેને એકથી વધુ ઉમેદવારીપત્રો દાખલ કરવાનો વિકલ્પ છે. મતવિસ્તારના એક મતદારે હસ્તાક્ષર કરેલ ઉમેદવારીપત્રોમાંના એકમાં તે પોતે માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઉભા કરવામાં આવ્યો હોવાનું જાહેર કરી શકે છે. તે પ્રસ્તાવક તરીકે મતવિસ્તારના દસ મતદારો દ્વારા હસ્તાક્ષરિત પોતાની ઉમેદવારીને સ્વતંત્ર ઉમેદવાર તરીકે જાહેર કરતું બીજું ઉમેદવારીપત્ર પણ દાખલ કરી શકે છે. એક જ ઉમેદવારીપત્રમાં, ભલે ઉમેદવારે પોતે માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઉભા કરવામાં આવ્યો હોવાની જાહેરાત સમાવિષ્ટ હોય, તો પણ તે પોતે પ્રસ્તાવક તરીકે મતવિસ્તારના દસ મતદારો દ્વારા હસ્તાક્ષરિત હોઈ શકે છે. બંને સ્થિતિમાં, પ્રસ્તાવના પાસાને લગતા હદ સુધી તેની ઉમેદવારી માન્ય ગણાશે.

૩૭. જન પ્રતિનિધિત્વ અધિનિયમ, ૧૯૫૦ અને ૧૯૫૧માં સુધારા અધિનિયમ, ૧૯૯૬ (અધિનિયમ ક્રમાંક ૨૧ ઓફ ૧૯૯૬) દ્વારા ૧-૮-૯૬થી અમલમાં આવેલા સુધારાઓના અનુસંધાનમાં, ભારતના ચૂંટણી આયોગે તમામ રાજ્યો અને સંઘ પ્રદેશોના મુખ્ય ચૂંટણી અધિકારીઓના માર્ગદર્શન માટે તા. ૯-૮-૯૬નું એક પરિપત્ર બહાર પાડ્યું હતું. તેના પરિચ્છેદ ૭, ૧૪ અને ૧૫ અમારા હેતુ માટે સંબંધિત છે, જે નીચે ઉતારવામાં અને પુનઃપ્રસ્તુત કરવામાં આવે છે :-

“૭. લોક પ્રતિનિધિત્વ અધિનિયમ, ૧૯૫૧ ની સુધારેલી કલમ ૩૩ હેઠળ, લોકસભા અથવા રાજ્ય વિધાનસભાની ચૂંટણીમાં ઉમેદવારના નામનિર્દેશન પર નીચે મુજબ હસ્તાક્ષર કરાયેલા હોવા આવશ્યક રહેશે—

(૧) મતવિસ્તારનો એક મતદાર પ્રસ્તાવક તરીકે, જો ઉમેદવારને માન્યતા પ્રાપ્ત રાષ્ટ્રીય પક્ષ દ્વારા અથવા તે રાજ્ય અથવા રાજ્યોમાં, જ્યાં તેને રાજ્ય પક્ષ તરીકે માન્યતા પ્રાપ્ત છે, માન્યતા પ્રાપ્ત રાજ્ય પક્ષ દ્વારા ઉમેદવારી માટે ઉભો કરવામાં આવ્યો હોય;

(૨) મતવિસ્તારના દસ (૧૦) મતદારો પ્રસ્તાવક તરીકે, જો ઉમેદવારને નોંધાયેલ પરંતુ બિન-માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઉમેદવાર તરીકે ઉભો કરવામાં આવ્યો હોય અથવા જો તે સ્વતંત્ર ઉમેદવાર હોય.

૧૪. વધુમાં નોંધવું યોગ્ય છે કે, કાયદામાં થયેલા ફેરફારને ધ્યાનમાં લેતાં, ઉમેદવારીપત્રોની છણાવટના સમયે રિટર્નિંગ ઓફિસરે એ બાબતે સંતોષ પામવાનો રહેશે કે, જે ઉમેદવાર કોઈ માન્યતા પ્રાપ્ત રાષ્ટ્રીય અથવા રાજ્ય પક્ષ દ્વારા ઊભો કરાયો હોવાનો દાવો કરે છે અને જેના ઉમેદવારીપત્ર પર પ્રસ્તાવક તરીકે માત્ર એક જ મતદારે હસ્તાક્ષર કર્યા છે, તે વાસ્તવમાં આવા માન્યતા પ્રાપ્ત પક્ષ દ્વારા વિધિવત રીતે ઊભો કરાયો છે કે નહીં, જેથી તેના ઉમેદવારીપત્રની માન્યતા કે અમાન્યતા અંગે નિર્ણય કરી શકાય. તેથી, રાજકીય પક્ષોએ પોતાના દ્વારા ઊભા કરાયેલા ઉમેદવારોના નામ સંબંધિત રિટર્નિંગ ઓફિસરો તથા રાજ્યના મુખ્ય નિર્વાચન અધિકારીને ઉમેદવારીપત્રોની છણાવટની તારીખ પહેલાં પૂરતા સમયસર જાણ કરવા આવશ્યક છે. અનુરૂપ રીતે, આયોગે નિર્ણય કર્યો છે કે હવેથી તમામ રાજકીય પક્ષોએ પોતાના દ્વારા ઊભા કરાયેલા ઉમેદવારો અંગેની ઔપચારિક જાણ ઉપરોક્ત અધિકારીઓને ઉમેદવારી નોંધાવવાની છેલ્લી તારીખે બપોરે ૩.૦૦ વાગ્યા પછી નહીં, અને આયોગે આ હેતુ માટે ચૂંટણી ચિહ્નો (અનામત અને ફાળવણી) હુકમ, ૧૯૬૮ના પરિછેદ ૧૩ હેઠળ નિર્ધારિત કરેલા 'એ' અને 'બી' ફોર્મોમાં જ આપવાની રહેશે. પ્રતીકો હુકમના ઉક્ત પરિછેદ ૧૩માં પણ તે મુજબ આયોગ દ્વારા સુધારો કરવામાં આવ્યો છે.

૧૫. ઉમેદવારી પત્રકના નમૂનાઓમાં તથા પ્રતીકો હુકમના પરિછેદ ૧૩ માં કરવામાં આવેલા ઉપરોક્ત સુધારાઓના પરિણામે, ઉપરોક્ત ઉલ્લેખિત 'એ' અને 'બી' નમૂનાઓમાં પણ કેટલાક અનુસંગિક સુધારા કરવાના જરૂરી બન્યા છે,

જેમાં રાજકીય પક્ષો તેમના દ્વારા ઊભા કરવામાં આવેલા ઉમેદવારો અંગે ઔપચારિક જાણ કરે છે. સુધારેલ 'એ' નમૂનાની એક-એક નકલ પણ તમારી માહિતી અને ભાવિની તમામ ચૂંટણીઓમાં ઉપયોગ માટે આ સાથે સંલગ્ન કરવામાં આવે છે. સુધારેલ 'બી' નમૂનામાંથી જણાશે કે, પક્ષોને હજી પણ તે નમૂનામાં એવા વિકલ્પ ઉમેદવારનું નામ જાણ કરવાનો વિકલ્પ આપવામાં આવ્યો છે, જે પક્ષના મુખ્ય મંજૂર ઉમેદવારની ઉમેદવારી ચકાસણી દરમિયાન નામંજૂર થાય તો તેના સ્થાને આવશે. પરંતુ એવો વિકલ્પ ઉમેદવાર પક્ષ દ્વારા ઊભો કરવામાં આવ્યો ગણાશે ત્યારે જ, જ્યારે ચૂંટણી પ્રતીકો (અનામત અને ફાળવણી) હુકમ, ૧૯૬૮ ના ઉક્ત સુધારેલ પરિષ્દ ૧૩ હેઠળની બધી જ આવશ્યકતાઓ તેના મામલે પૂર્ણ કરવામાં આવી હોય. જો કે, પક્ષના મુખ્ય મંજૂર ઉમેદવારની ઉમેદવારી ચકાસણી દરમિયાન માન્ય ઠરે, તો વિકલ્પ ઉમેદવારને પ્રજાનું પ્રતિનિધિત્વ અધિનિયમ, ૧૯૫૧ ની સુધારેલ કલમ ૩૩ ના હેતુઓ માટે તે પક્ષ દ્વારા ઊભો કરવામાં આવ્યો ગણવામાં આવશે નહીં અને તેની ઉમેદવારી પત્રકની ચકાસણી રિટર્નિંગ ઓફિસર દ્વારા તે અધિનિયમની અન્ય જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં રાખીને કરવામાં આવશે."

૩૮. તેથી, રિટર્નિંગ ઓફિસરોને માર્ગદર્શન આપવા માટેના નિર્દેશો પણ રિટર્નિંગ ઓફિસર્સ, ૧૯૯૮ માટેની હેન્ડબુકમાં અધ્યાય -૬ ના પરિચ્છેદ ૧૦.૩(૩), ૧૦.૩(૪) અને ૧૦.૩(૭) માં નીચે મુજબ સમાવિષ્ટ છે :-

"(૩) જો કોઈ ઉમેદવારે એક જ નામનિર્દેશન પત્ર દાખલ કર્યું હોય અને તેમાંના ભાગ ૧ અને ૨ બંને ભરેલા હોય, અને તે સંબંધિત રાજકીય પક્ષના અધિકૃત પદાધિકારી પાસેથી ફોર્મ 'એ' અને 'બી' માં સૂચના રજૂ કરવામાં નિષ્ફળ જાય, તો જો ભાગ ૨ યોગ્ય રીતે ભરાયેલો હોય અને દસ મતદારો દ્વારા પ્રસ્તાવકો તરીકે હસ્તાક્ષરિત કરાયેલો હોય, તો તે નામનિર્દેશન પત્ર સ્વીકારવામાં આવી શકે, કારણ કે લોક પ્રતિનિધિત્વ અધિનિયમ, ૧૯૫૧ ની કલમ ૩૩ ની જોગવાઈઓનું પર્યાપ્ત પાલન થયેલું ગણાશે.

(૪) જો કોઈ ઉમેદવારે પોતાનું ઉમેદવારીપત્ર કોઈ અમાન્યતાપ્રાપ્ત ન થયેલ રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઉભા કરાયેલા ઉમેદવાર હોવાનો દાવો કરીને ભર્યું હોય, પરંતુ તે સંબંધિત રાજકીય પક્ષ તરફથી ફોર્મ 'એ' અને 'બી' માં તેની તરફેણમાં નોટિસ રજૂ કરવામાં નિષ્ફળ જાય, તો જો તેના ઉમેદવારીપત્રને પ્રસ્તાવક તરીકે દસ મતદાતાઓએ અનુમોદિત કર્યું હોય તો તે સ્વીકારવામાં આવશે, અને તેને સ્વતંત્ર ઉમેદવાર ગણવામાં આવશે.

XXXXXXXXXXXXX

(૭) માન્યતાપ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષના અવેજી ઉમેદવારનું ઉમેદવારીપત્ર, તે માન્યતાપ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષના મુખ્ય મંજૂર ઉમેદવારનું ઉમેદવારીપત્ર સ્વીકારવામાં આવ્યું હોય તો, નામંજૂર કરવામાં આવશે. જોકે, જો આવા અવેજી ઉમેદવારે પ્રસ્તાવક તરીકે દસ મતદારો દ્વારા સમર્થિત અન્ય એક ઉમેદવારીપત્ર પણ દાખલ કર્યું હોય, તો તે અનુવર્તી ઉમેદવારીપત્રની તપાસ ઉમેદવારને સ્વતંત્ર

ઉમેદવાર માનીને સ્વતંત્ર રીતે કરવામાં આવશે. વધુમાં, જો પક્ષના મુખ્ય મંજૂર ઉમેદવારનું ઉમેદવારીપત્ર નામંજૂર કરવામાં આવે, તો પણ અવેજી ઉમેદવારનું ઉમેદવારીપત્ર સ્વીકારવામાં આવશે, શરતે કે ઉમેદવારી નોંધાવવા માટેની છેલ્લી તારીખે બપોરે ૩ વાગ્યા પહેલાં પક્ષે 'એ' અને 'બી' પ્રરૂપમાં તેના નામની જાણ પોતાના અવેજી ઉમેદવાર તરીકે કરેલી હોય."

૩૯. અમારી મત મુજબ, ઉપરોક્ત પરિપત્ર અને ભારતના ચૂંટણી આયોગ દ્વારા જારી કરાયેલ માર્ગદર્શિકા વૈધાનિક જોગવાઈઓ સાથે સુસંગત છે અને કાનૂનની સ્થિતિને યોગ્ય રીતે પ્રતિપાદિત કરે છે.

૪૦. પ્રીતમ ચંદ અને મોહન સિંહના મામલામાં, રિટર્નિંગ ઓફિસર સમક્ષનો વિવાદ માત્ર ચૂંટણીચિહ્નની ફાળવણી સુધી જ મર્યાદિત હતો. અધિનિયમની કલમ ૩૩ ની ઉપકલમ (૧) ના પ્રથમ પરંતુકનો ઉલ્લેખ કરીને ઉમેદવારીપત્રોની માન્યતા પરીક્ષણ કરવાનો પ્રશ્ન કોઈ જ રીતે ઉદ્ભવ્યો નહોતો, કારણ કે તે પરંતુકનો ઉપયોગક્ષેત્ર માત્ર તે ઉમેદવારો સુધી મર્યાદિત છે જેઓને માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઉભા કરવામાં આવ્યા હોય અથવા જેઓ એવો દાવો કરતા હોય કે તેઓને એવા પક્ષ દ્વારા ઉભા કરવામાં આવ્યા છે. પ્રીતમ ચંદ અને મોહન સિંહ દ્વારા દાખલ કરાયેલ ઉમેદવારીપત્રો પર તેનો કોઈ ઉપયોગ લાગુ પડતો નથી.

૪૧. તેથી, વિદ્વાન નિયુક્ત ચૂંટણી ન્યાયાધીશે એ રીતે ઠરાવ્યું હતું કે બન્ને ઉમેદવારીપત્રોમાંથી કોઈપણ એકમાં પણ મહત્વપૂર્ણ સ્વરૂપની કોઈ ખામી

નહોતી અને તેથી પરત ફરતા અધિકારી દ્વારા ઉક્ત ઉમેદવારીપત્રો નામંજૂર કરવાનું યોગ્ય નહોતું. આ રીતે નોંધાયેલ આ નિષ્કર્ષ સાથે અમે સંમત છીએ.

જરૂર. અમારી સમક્ષ અપીલકર્તા તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે એવી રજૂઆત કરી હતી કે ઉપરોક્ત નિષ્કર્ષો હોવા છતાં, પરત ફરેલા ઉમેદવાર (અપીલકર્તા)ની ચૂંટણી રદ થવા પાત્ર નહોતી, કારણ કે પ્રીતમ ચંદ અને મોહન સિંહ ડમી તથા અગંભીર ઉમેદવારો હતા. તેમના જણાવ્યા મુજબ, એવો નિષ્કર્ષ એ પરિસ્થિતિઓમાંથી નીકળે છે કે તેઓમાંથી કોઈપણ નામંકનપત્રોની તપાસ વખતે હાજર ન હતો. તેમના નામંકનપત્રો નામંજૂર થયા બાદ, તેઓમાંથી કોઈએ પણ તેમની ઉમેદવારી નામંજૂર કરનાર આદેશોની નકલ મેળવવાનો પ્રયાસ કર્યો નહોતો. તેના વિરુદ્ધ, તેમણે તેમની જામીન રકમો પરત ખેંચી લીધી હતી. તેઓમાંથી કોઈએ પોતપોતાની તરફથી કોઈ ચૂંટણી અરજી પણ દાખલ કરી નથી. અમે આ રજૂઆતથી પ્રભાવિત થતા નથી. તે સિવાય, નામંકનનું ગેરકાયદેસર નામંજૂરીકરણ પોતે જ ચૂંટણી રદ કરવા માટેનું એક આધાર છે અને તેમાં પરત ફરેલા ઉમેદવારની ચૂંટણીના પરિણામ પર ભૌતિક અસર પડી હોવાનું વધુ પુરાવાથી દર્શાવવાની જરૂર રહેતી નથી; આ અંગે આ અદાલતનો હીરા સિંહ પાલ વિ. મદન લાલ, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૮ એસ.સી. ૧૧૭૯નો નિર્ણય, વિદ્વાન વકીલ દ્વારા જોરશોરથી રજૂ કરાયેલ દલીલનો સંપૂર્ણ જવાબ છે.

જ૩. હીરા સિંહ પાલના કેસમાં એ.આઈ.આર. ૧૯૬૮ એસ.સી. ૧૧૭૯) (ઉપરોક્ત), એક હરી દાસ ભારતીય રાષ્ટ્રીય કોંગ્રેસના મંજૂર ઉમેદવાર હતા,

મદન લાલને એ જ પક્ષના વિકલ્પ ઉમેદવાર તરીકે ઊભા રાખવામાં આવ્યા હતા. સામાવાળાએ કોંગ્રેસનું ચિહ્ન, અર્થાત્ બળદોની એક જોડી, માગ્યું હતું, જે મંજૂર ઉમેદવારે પણ માગ્યું હતું. તપાસણીના સમયે સામાવાળા ગેરહાજર હતો. તેની ઉમેદવારી ત્રુટિપૂર્ણ હોવાને કારણે નામંજૂર કરવામાં આવી હતી. રિટર્નિંગ ઓફિસરે તેની ઉમેદવારી નામંજૂર કરતો જે હુકમ કર્યો તેની નકલ સામાવાળાએ માગી નહોતી. તે રાજકીય પક્ષના મંજૂર ઉમેદવાર હરી દાસ, જેઓએ ચૂંટણી લડી હતી, તેમના મતગણતરી એજન્ટ તરીકે પણ કાર્યરત રહ્યો હતો. સામાવાળાએ મંજૂર ઉમેદવાર માટે સક્રિય રીતે પ્રચાર પણ કર્યો હતો. આ અદાલતે કેસમાં સ્થાપિત થયેલ હકીકતો અને પરિસ્થિતિઓ પરથી એવો નિષ્કર્ષ નોંધ્યો કે સામાવાળા કોઈ પણ સમયે ખરો ઉમેદવાર નહોતો અને હકીકતમાં, મંજૂર ઉમેદવાર ચૂંટણીમાં હારી ગયો હોવાના પ્રકાશમાં ચૂંટણીનું પરિણામ પલટાવવા માટે તેની ઉમેદવારીપત્રકની નામંજૂરીનો લાભ લેવાઈ રહ્યો હતો. આ અદાલતે વધુમાં આવું પણ ઠરાવ્યું (એ.આઈ.આર.ના પરિષ્કેદ ૭માં) :-

આ અપીલમાં અમારે વિચારવાનું એકમાત્ર એ છે કે સામાવાળાનું ઉમેદવારીપત્ર નામંજૂર કરવામાં રિટર્નિંગ ઓફિસર યોગ્ય હતો કે નહીં. ... સ્પષ્ટ છે કે તેણે ઉમેદવારીપત્રો એ કારણસર નામંજૂર કર્યા કે સામાવાળા માત્ર એક ડમી ઉમેદવાર હતો, પરંતુ તે નક્કી કરવાનું કામ તેનું નહોતું. જો તે ડમી ઉમેદવાર હતો, તો ઉમેદવારીપત્રોની તપાસ બાદ તેને પોતાની ઉમેદવારી પાછી ખેંચવાનો અવસર હતો. તેથી, સંપૂર્ણપણે સ્પષ્ટ છે કે સામાવાળાનું ઉમેદવારીપત્ર અયોગ્ય

રીતે નામંજૂર કરવામાં આવ્યું હતું. આવી નામંજૂરી ધારા ૩૬ હેઠળ મંજૂરપાત્ર નહોતી અને લોક પ્રતિનિધિત્વ અધિનિયમની કલમ ૧૦૦ હેઠળ ચૂંટણી રદ કરવાનો તે આધાર બને છે.

૪૪. મુદ્દો ક્રમાંક ૪ દ્વારા, વડી અદાલતે હાઇકોર્ટે એવો નિષ્કર્ષ નોંધ્યો છે કે જગદીશ ચંદર ભારદ્વાજનું નામનિર્દેશનપત્ર ૪-૨-૯૮ના રોજ બપોરે ૧૨.૪૫ વાગ્યે દાખલ કરવામાં આવ્યું હતું. તેમ છતાં, નામનિર્દેશનપત્રો સાથે સંલગ્ન શપથપત્રક દર્શાવે છે કે બંધારણના કલમ ૧૭૩ મુજબ આવશ્યક શપથ જગદીશ ચંદર ભારદ્વાજે ૪-૨-૯૮ના રોજ રાત્રે ૧૨.૪૪ વાગ્યે લીધેલ હતી, જેનો અર્થ એ થાય છે કે તેમણે નામનિર્દેશનપત્ર દાખલ કરતા ઘણાં પહેલાં શપથ લીધેલ હતી. કારણ કે ઉક્ત શ્રી ભારદ્વાજે ઉમેદવાર તરીકે નામનિર્દેશિત થયા પછી શપથ લીધેલ નહોતી, તેમનું નામનિર્દેશનપત્ર નામંજૂર થવા પાત્ર હતું. તે ગેરકાયદેસર રીતે સ્વીકારવામાં આવ્યું હતું. તેમને ૫૯૮ મતો મળ્યા હતા. પરત ફરેલા ઉમેદવાર (અપીલકર્તા) ને મળેલા મતો અને પરાજિત ઉમેદવારને મળેલા મતો વચ્ચેનો તફાવત માત્ર ૨૬ મતોનો હતો. ઉક્ત શ્રી ભારદ્વાજના નામનિર્દેશનપત્રના ગેરકાયદેસર સ્વીકારથી ચૂંટણીનું પરિણામ તત્ત્વતઃ પ્રભાવિત થયું છે કે નહીં, તે પ્રશ્ન અંગે વિદ્વાન નિમણૂકપ્રાપ્ત ચૂંટણી ન્યાયાધીશે તે મુદ્દા સંબંધિત ઉપલબ્ધ કાનૂનની સમીક્ષા કરી હતી અને આ અદાલતે જે. ચંદ્રશેખર રાવ વિ. વી. જગપતિ રાવ, ૧૯૯૩ સપિલ. (૨) એસ.સી.સી. ૨૨૯ : (૧૯૯૩ એ.આઈ.આર. (એસ.સી.ડબલ્યુ.) ૧૧૫૫) તેમજ છેદી રામ વિ.

ક્રિમિટ રામ, (૧૯૮૪) ૨ એસ.સી.સી. ૨૮૧ માં કરેલા અવલોકનોનો ઉલ્લેખ કરીને એવું ઠરાવ્યું હતું કે પરત ફરેલો ઉમેદવાર જે મતઅંતરથી સફળ થયો હતો તે ઓછું હતું, જ્યારે જે ઉમેદવારનું નામનિર્દેશન સ્વીકારવામાં આવ્યું હતું તેને મળેલા મતોની સંખ્યા તે મતઅંતરની સરખામણીએ અનેકગણી હતી, તેથી ચૂંટણીનું પરિણામ તત્પતઃ પ્રભાવિત થયું હોવાનું માનવામાં આવી શકે. આ નિષ્કર્ષ પર પહોંચતી વખતે વિદ્વાન ન્યાયાધીશે પરત ફરેલા ઉમેદવારનું અદાલતમાં પરીક્ષણ ન થવાના તથ્યમાંથી પણ બળ મેળવ્યું હતું.

૪૫. સંવિધાનનો અનુચ્છેદ ૧૭૩ (તેનો સંબંધિત ભાગ) નીચે મુજબ જોગવાઈ કરે છે :-

"કોઈ વ્યક્તિ રાજ્યની વિધાનસભામાં સ્થાન ભરવા માટે ચૂંટાવા પાત્ર ગણાશે નહીં, જો સુધી કે તે-

(એ) ભારતનો નાગરિક છે, અને તે હેતુ માટે ચૂંટણી આયોગ દ્વારા અધિકૃત કરાયેલ કોઈ વ્યક્તિ સમક્ષ તૃતીય અનુસૂચિમાં તે હેતુ માટે નિર્ધારિત કરાયેલા નમૂના મુજબ શપથ અથવા પ્રતિજ્ઞા કરે છે અને તેના પર હસ્તાક્ષર કરે છે :

(બી) ... ; અને

(સી) ... "

શપથનું સ્વરૂપ નીચે મુજબ છે :-

"રાજ્યની વિધાનસભાના ચૂંટણી માટેના ઉમેદવાર દ્વારા લેવાતી શપથ અથવા પ્રતિજ્ઞાનું સ્વરૂપ :-

હું વિધાનસભા (અથવા વિધાન પરિષદ) માં એક સ્થાન ભરવા માટે ઉમેદવાર તરીકે નામનિર્દેશિત થયેલ હોવાથી, ઈશ્વરના નામે શપથ લઉં છું/વિધિવત પ્રતિજ્ઞા કરું છું કે, હું કાયદા દ્વારા સ્થાપિત ભારતના બંધારણ પ્રત્યે સાચી શ્રદ્ધા અને નિષ્ઠા રાખીશ અને હું ભારતની સર્વભૌમત્વ અને અખંડિતતા જાળવી રાખીશ."

(ભારપૂર્વક ઉલ્લેખિત)

અધિનિયમની કલમ ૩૨ નીચે મુજબ જોગવાઈ કરે છે :-

૩૨. ચૂંટણી માટે ઉમેદવારોનું નામાંકન.- કોઈપણ વ્યક્તિને કોઈ સ્થાન ભરવા માટેની ચૂંટણી માટે ઉમેદવાર તરીકે નામાંકિત કરી શકાય છે, જો તે બંધારણ અને આ અધિનિયમની જોગવાઈઓ હેઠળ અથવા પરિસ્થિતિ મુજબ સરકારના સંઘ પ્રદેશો અધિનિયમ, ૧૯૬૩ (૧૯૬૩નું ૨૦), ની જોગવાઈઓ હેઠળ તે સ્થાન ભરવા માટે પસંદ થવા લાયક હોય.

૪૬. અધિનિયમની કલમ ૩૬ ની ઉપકલમ (૨) અનુસાર, ઉમેદવારીપત્રક નામંજૂર કરી શકાય તેવા આધાર પૈકીનો એક આધાર એવો છે કે

ઉમેદવારીપત્રકોની છટણી માટે નિર્ધારિત તારીખે, ઉમેદવાર બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૭૩ હેઠળ તે સ્થાન ભરવા માટે પસંદ થવા પાત્ર ન હતો.

૪૭. અધિનિયમની કલમ ૩૩ની ઉપકલમ (૧) હેઠળ, ઉમેદવારને તે વખતે જ નામાંકિત માનવામાં આવે છે જ્યારે નિર્ધારિત પ્રારૂપમાં સર્વ રીતે સંપૂર્ણ અને ઉમેદવાર તથા પ્રસ્તાવક દ્વારા હસ્તાક્ષરિત તેનું નામનિર્દેશનપત્ર સવારે ૧૧.૦૦ વાગ્યાથી બપોરે ૩.૦૦ વાગ્યા વચ્ચે રિટર્નિંગ ઓફિસરને સોંપવામાં આવ્યું હોય. પશુપતિ નાથ સિંહ વિ. હરિહર પ્રસાદ સિંહ, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૮ એસ.સી. ૧૦૬૪, માં ત્રિ-ન્યાયાધીશ પીઠ દ્વારા કાયદો સ્થિર કરવામાં આવ્યો છે કે શપથ અથવા પ્રતિજ્ઞા ઉમેદવાર દ્વારા તે નામાંકિત થયા પછી, અર્થાત્ તેણે નામનિર્દેશનપત્રો રજૂ કર્યા પછી, પરંતુ તપાસની તારીખ પહેલાં લેવાઈ હોવી આવશ્યક છે. તેથી, નામનિર્દેશન ફોર્મ રજૂ કરવા પહેલાં અને તપાસના દિવસે અથવા ત્યારબાદ લેવાયેલ શપથ અથવા પ્રતિજ્ઞા અમાન્ય ગણાશે અને તેનાથી નામનિર્દેશનપત્ર તેની માન્યતાથી વંચિત થઈ જશે. આ અદાલતે પશુપતિ નાથ સિંહ (એ.આઈ.આર. ૧૯૬૮ એસ.સી. ૧૦૬૪) (ઉપરોક્ત) તથા ખાજે ખાનાવર ખાદેરખાન હુસૈન ખાન વિ. એસ. નિજલિંગપ્પા, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૯ એસ.સી. ૧૦૩૪, ના કેસોમાં પ્રતિપાદિત કાયદાને અનુસરીને, ચૂંટણી આયોગે રિટર્નિંગ ઓફિસરો માટેની હેન્ડબુક્કના અધ્યાય -પના પરિચ્છેદ ૨૨.૧ અને ૨૨.૨માં સમાવેશિત સૂચનાઓ બહાર પાડી છે, જે આ મુજબ છે :-

૨૨.૧. શપથ અથવા પ્રતિજ્ઞાન તે ચૂંટણીમાં ઉમેદવારીપત્રોની તપાસ માટે ચૂંટણી આયોગ દ્વારા નિર્ધારિત તારીખ પહેલાં લેવાયેલો અને હસ્તાક્ષરિત થયેલો હોવો જોઈએ. પશુપતિ નાથ સિંહ વિ. હરિહર પ્રસાદ સિંહ, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૮ એસ.સી. ૧૦૬૪ અને ખાદર ખાન હુસૈન ખાન વિ. નિજલિંગપ્પા, ૧૯૭૦ (૧) એસ.સી.એ. ૫૪૮ માં સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણયો દ્વારા શપથ અથવા ઔપચારિક પ્રતિજ્ઞાનના વાસ્તવિક લેવાણ અને હસ્તાક્ષર અંગેની સ્થિતિ સ્પષ્ટ કરવામાં આવી છે અને તે બાબતમાં રહેલી બધી શંકાઓ દૂર કરવામાં આવી છે.

૨૨.૨. આ નિર્ણયો અનુસાર, શપથ અથવા ગંભીર પ્રતિજ્ઞા ઉમેદવાર દ્વારા માત્ર તેની ઉમેદવારીપત્રિકા જમા કરાવ્યા પછી જ કરવામાં અને હસ્તાક્ષરિત કરવામાં આવી શકે છે અને તે ચકાસણીની તારીખે આ રીતે કરવામાં અને હસ્તાક્ષરિત કરવામાં આવી શકતી નથી. તેથી, તમે ઉમેદવારને તેની ઉમેદવારીપત્રિકા રજૂ કર્યા પછી તાત્કાલિક શપથ અથવા પ્રતિજ્ઞા કરવા અને કોઈ પણ સંજોગોમાં ચકાસણીની તારીખના પહેલાના દિવસથી મોડું ન થાય તે રીતે તે કરવા સલાહ આપશો."

૪૮. ઉપરોક્ત સૂચનાઓ કાનૂની સ્થિતિને યોગ્ય રીતે સ્પષ્ટ કરે છે.

૪૯. તેમ છતાં, વિદ્વાન નિયુક્ત ચૂંટણી ન્યાયાધીશ દ્વારા કરવામાં આવેલ નિષ્કર્ષ અતિશય સૂક્ષ્મતાવાદી અભિગમ દર્શાવે છે અને સામાવાળા દ્વારા રજૂ કરાયેલા મૌખિક સાક્ષ્યના પ્રભાવને અવગણે છે. ટેક ચંદ (આરડબ્લ્યુ-૩),

રિટર્નિંગ ઓફિસરે, અત્યંત સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું છે કે નામનિર્દેશનપત્ર (આંક ફરિયાદપક્ષના સાહેદ ૧/એન) તેમના સમક્ષ શ્રી જગદીશ ચંદર ભાર્ગવ દ્વારા ૪-૨-૯૮ના રોજ બપોરે ૧૨.૪૫ વાગ્યે રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું. નામનિર્દેશનપત્ર તેમને રજૂ થયા બાદ, તેમણે તેનો પ્રાથમિક પરીક્ષણ કર્યો હતો, જેમાં ૨-૩ મિનિટ લાગી હતી, ત્યારબાદ તેમણે ઉમેદવારને શપથ લેવડાવ્યો હતો. શપથપત્રક (આંક ફરિયાદપક્ષના સાહેદ ૧/ઓ) પર ઉમેદવારે તેમની હાજરીમાં હસ્તાક્ષર કર્યા હતા. આંક ફરિયાદપક્ષના સાહેદ ૧/એન અને આંક ફરિયાદપક્ષના સાહેદ ૧/ઓ પર નોંધાયેલ તારીખ અને સમય તેમની સહાય કરી રહેલા ચૂંટણી કાનૂનગો બિયાલી રામના હસ્તલેખમાં હતા. આંક ફરિયાદપક્ષના સાહેદ ૧/ઓ પર ‘૧૨.૪૪’ એ.એમ. તરીકે નોંધાયેલ સમય સ્પષ્ટપણે લિપિકીય ભૂલ હતી. સાક્ષીઓએ ખૂબ જ દૃઢતાપૂર્વક જણાવ્યું કે શપથ માત્ર નામનિર્દેશનપત્ર (આંક ફરિયાદપક્ષના સાહેદ ૧/એન) રજૂ થયા પછી જ લેવડાવવામાં આવ્યો હતો, જેનો સમય, સાક્ષીને જેટલો સ્મરણ હતો તે પ્રમાણે, બપોરે ૧૨.૪૬ વાગ્યાનો હતો. ચકાસણીના સમયે નામનિર્દેશનની માન્યતા અંગે કોઈએ કોઈ વાંધો ઉઠાવ્યો ન હતો. બિયાલી રામ, ચૂંટણી કાનૂનગો, આરડબ્લ્યુ-૪ તરીકે પણ સાક્ષીપેટીમાં હાજર રહ્યા હતા. તેમણે પણ જણાવ્યું છે કે આંક ફરિયાદપક્ષના સાહેદ ૧/ઓ પર નોંધાયેલ સમય ખોટો હતો અને નામનિર્દેશનપત્રો દાખલ થતી વેળાએ કચેરીમાં કામના દોડધામના પરિણામરૂપે એવો નોંધાયો હોવાનું જણાય છે. જગદીશ ચંદર ભાર્ગવ (આરડબ્લ્યુ-૨) એ પોતાના નિવેદનમાં તે હકીકતો વર્ણવી છે, જેને રિટર્નિંગ ઓફિસર અને તેમને

સહાય કરતાં ચૂંટણી કાનૂનગોના સાક્ષ્યથી સમર્થન મળે છે. તેમણે જણાવ્યું છે કે નામનિર્દેશનપત્રો રજૂ થયા પછી રિટર્નિંગ ઓફિસરે અંદાજે એક કે બે મિનિટમાં તેની તપાસ કરી અને ત્યારબાદ રિટર્નિંગ ઓફિસરે તેમને નિર્ધારિત પ્રારૂપમાં શપથ લેવા કહ્યું, જે તેમણે લીધો. રિટર્નિંગ ઓફિસરની કચેરીના એક ખૂણે બેસીને તેમણે શપથપત્રક પર હસ્તાક્ષર કર્યા.

૫૦. વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે સોગંદનામાના ફોર્મમાં નોંધાયેલ સોગંદનો સમય રાત્રે ૧૨.૪૪ એવો શબ્દશઃ સ્વીકારીને, ઉમેદવારીપત્રો દાખલ કરતાં પહેલાં સોગંદ લેવડાવવામાં આવ્યો હતો એવું નિષ્કર્ષ નોંધવામાં નિશ્ચિતપણે યોગ્યતા દાખવી નથી. ૧૯૯૮ના ફેબ્રુઆરી મહિનાની ૩૭ અને ૪થી તારીખની મધ્યરાત્રિના અંતરાલમાં સોગંદ લેવડાવવામાં આવ્યો હોઈ શક્યો નહીં અને લેવડાવવામાં આવ્યો હોવો પણ જ નહીં. જો સોગંદ રિટર્નિંગ ઓફિસર દ્વારા લેવડાવવામાં આવ્યો હોય, તો તે નિશ્ચિતપણે ૪-૨-૯૮ના રોજ સવારે ૧૧.૦૦ વાગ્યાથી બપોરે ૩.૦૦ વાગ્યા વચ્ચે લેવડાવવામાં આવ્યો હતો. તે દર્શાવે છે કે સોગંદનામાના ફોર્મમાં નોંધાયેલ ૧૨.૪૪ રાત્રિનો સમય સ્પષ્ટ ભૂલ હતો. એકવાર આ હકીકત સ્વીકારી લેવામાં આવે, ત્યારબાદ રિટર્નિંગ ઓફિસર અને તેમને સહાય કરનાર અધિકારી, બન્ને જાહેર અધિકારીઓ છે અને અસત્ય કહેવાનો કોઈ સ્પષ્ટ કારણ નથી, તેમના મૌખિક નિવેદનરૂપ પ્રબળ સાક્ષ્યને યોગ્ય વજન અપાવવું જોઈએ હતું. તેને જગદીશ ચંદર ભારદ્વાજના નિવેદનને સમર્થન આપતા પુરાવા તરીકે ધ્યાનમાં

લેતાં, વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે એવો નિષ્કર્ષ કરવો જોઈએ હતો કે રિટર્નિંગ ઓફિસર સમક્ષ ઉમેદવારીપત્રો રજૂ કર્યા પછી સોગંદ લેવડાવવામાં આવ્યો હતો. અમે એમ જ ઠરાવીએ છીએ અને તે મુજબ વિદ્વાન નિમણૂકપ્રાપ્ત ચૂંટણી ન્યાયાધીશે નોંધેલ વિપરીત નિષ્કર્ષ રદ કરીએ છીએ. અમારી દૃષ્ટિએ, જગદીશ ચંદર ભારદ્વાજનું ઉમેદવારીપત્ર ગેરકાયદેસર રીતે સ્વીકારવામાં આવ્યું નહોતું. તેનો સ્વીકાર કાયદેસર હતો. તેથી, જગદીશ ચંદર ભારદ્વાજના ઉમેદવારીપત્રના સ્વીકારથી ચૂંટણીના પરિણામ પર મહત્વપૂર્ણ અસર પડી હતી એવું કહી શકાય કે નહીં, તે કાનૂની પ્રશ્નની તપાસ કરવાની અમને જરૂર નથી, કારણ કે તે આવશ્યક નથી.

૫૧. કારણ કે પ્રીતમ ચંદ અને મોહન સિંહના નામાંકનપત્રોના ગેરકાયદેસર અસ્વીકાર અંગેનો, વિદ્વાન નિયુક્ત ચૂંટણી ન્યાયાધીશે નોંધેલ નિષ્કર્ષ યથાવત રાખવામાં આવ્યો છે, તેથી ચૂંટણી અમાન્ય હતી અને વડી અદાલતે હાઈકોર્ટે તેવું ઠરાવવું યોગ્ય રીતે કર્યું છે. અધિનિયમની કલમ ૧૦૦ની ઉપકલમ (૧) ના ખંડ (ડી) હેઠળ, કોઈપણ નામાંકનના અયોગ્ય અસ્વીકારથી જ ચૂંટણીને અમાન્ય ઠરાવવા માટે પૂરતું થાય છે અને તે માટે ચૂંટણીના પરિણામ પર વાસ્તવિક અસર પડી હોવાનું વધુ પુરાવું જરૂરી નથી.

૫૨. ઉપરોક્ત કારણોસર, આ અપીલ નામંજૂર થવા પાત્ર છે અને તે મુજબ નામંજૂર કરવામાં આવે છે, જોકે ખર્ચ બાબતે કોઈ હુકમ કરવામાં આવતો નથી.

The translation of this judgment has been provided by

M/s Hyperlink E-Solutions Pvt. Ltd.

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.